

192678

OSK

192678

SZOBOSZLÓI

ÖRDÖNGÖS ANNA BOSZORKÁNYPERE.

ELBESZÉLÉS

Nemes Szoboszló hajdu városa régmúltjából.

IRTA:

PÉNZTÁROS ISTVÁN

Országos Könyvtár
főjegyző.

Ára 1 K. 50 f.

PLÓN GY.
HAJDUSZOBOSZLÓ

1907.

SZOBOSZLÓI
ÖRDÖNGÖS ANNA
BOSZORKÁNYPERE.

ELBESZÉLÉS
Nemes Szoboszló hajdu városa régmúltjából.

IRTA:
PÉNZTÁROS ISTVÁN
főjegyző.

PLÓN GY.
HAJDUSZOBOSZLÓ
1907.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

192678

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
I. Kysmt. Növédéknplé.
1907 .év. 888 .sz.

Nagyságos

Kovács Gyula

úrnak

Hajdúvármegye alispánjának

Nagytiszteletű

Dr. Baltazár Dezső

úrnak

az alsószabolcshajduvidéki ev.
ref. egyházmegye esperesének

a hajduszoboszlói városi dalegylet diszelnőkeinek

mély tisztelete jeléül

Hajduszoboszló, 1907. augusztus 1.

ajánlja

a szerző.

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Hajduszoboszló három erőssége.

Nemes Szoboszló városának, a hajduság egyik ős fészkeének külső állapota Krisztus születése után 1715-ik évben egyáltalán nem mutatott vigasztaló képet. A folytonos, szünet nélküli háboruszkodás a lakosságot szármalmas módon megtizedelé elannyira, hogy a nagyobbára vert falu egyszerű házak, helylyelközzel üresen maradtak, gazdáik vagy más vidékre széledének, vagy az örökös harcokban nyomtalanul elhullának.

Hozzájárult ehez még az is, hogy a legrégibb protocolum szerint: az 1704-ik évi siralmas esztendőben a pogány tatárság által városunk nagyobb része elraboltatott.

Szoboszló ekkori lakossága csakis 2300 lelket számított. S a mily kimerült s elhagyatottnak érzé magát az egész ország az 1711 évi nagymajtényi siralmas fegyverlerakás után és II. Rákóczy Ferencznek a nemzet hű fiának idegenbe való gyászos bujdosása után: úgy az egész városról az elgyöngülés szomorúsága tükröződött vissza.

Csak három erőssége maradt vala meg Szoboszlónak, a miktől az idők vad viharai sem tudták megfosztani.

Első és legnagyobb erőssége büszkén és magasan emelkedik ki az égbe, mintegy felülről, a magasabb hatalomtól kérve segélyt a sok nyomorúsággal és ezer csapással küzködő földi halandók számára. Ez vala az uj ev. ref. templom, mely Isten dicsőségére és a hitnek nagyobb megerősítésére az előző 1714-ik évben lett felállítva. Mint Istent megillető ház, a város legnagyobb s legszebb épületeként ékeskedék a többi, szerény egyszerű kis lak. helyek közepett, örökös őrizetéül állva a veszélyek ezreitől fenyegetett lakosságnak.

A régi ev. ref. templom az ugynevezett »Nyúzó« korcsma és a mellette elvonuló kőút helyén állott az ősi kis Szoboszlón, a melyet a később telepített nagy Szoboszlótól a Nyúzó korcsma mellett elhúzódó Kösély-ér választott el.

Ezen régi templom az 1660-as években a török járáskor pusztult el, a mit kis Szoboszló legnagyobb része is szinte megszynylett.

Nagy Szoboszlónak nem vala külön egyháza, hanem itt is az ősi kis Szoboszló predikátora teljesítette a hitszolgálatot.

Talán nem lesz érdektelen annak felemlitése, hogy a paróchia az 1636. évben adott váradi Solymosi Péternek a kegyéből, a

ki azon időben kis Szoboszló ura volt, és a mostani baromfi vásár helyén állíttatott fel.

Legfőképp tiszteletes Mártonfalvi Sámuel és Abonyi Mihály predikátor uraimék buzgólkodásának köszönhető, hogy még a távolabbi hitközségek is hozzájárultak adományukkal ahoz, hogy a lakosok régen áhított vágyakozása, az új ev. ref. templomnak a toronyhoz ragasztva mostani helyén való felépítése végre valahára az 1714. évben megvalósulhasson.

A torony felállítása nagyon régi, ködös időbe nyúlik vissza. Szoboszló is egyike volt azon szerencsétlen helységeknek, a mely a török s német kölcsönös pusztításainak védtelenül ki volt szolgáltatva. A folytonos csatazaj minden ide vonatkozó feljegyzést nyomtalanul elsepert, úgy hogy a felépítés ideje nem állapítható meg.

Kétségtelenül az volt a célja, hogy még a távolabbi ellenség kikémlelésére is vigyázó őrhelyül szolgáljon.

A torony falazata eredetileg 26 méter volt, s csak gyökeres renoválása idején vagyis 1829-ik évben lett a $4\frac{1}{2}$ méter magas vigyázó őrszobával megnagyobbítva s a mostani $23\frac{1}{2}$ méter szép kupolával ellátva, úgy hogy a mostani teljes magassága 54 métert tesz ki.

Szakértők állítása szerint az alföldi városok tornyos templomai között ez egyike a legcsinosabb és legizléscsebb kiállításuaknak.

Fel kell említenünk, hogy a torony az 1704. évben lett órával ellátva. — Az ide vonatkozó 1704 febr. 6-án in generali congregatione hozott tanácsi határozatot érdekességénél fogva közöljük: »Kerékgyártó Pál úr hasznos munkájáért minden nevezendő szolgálatról immunitáltatik és megszabadittatik ilyen Consideratiok mellett. Elsőben hogy míg Isten élte, a toronyban lévő órának gondját viseli, másodsor, ha Isten megtart városostul, s a nemes város templomot akar csináltatni, szolgálatját ő kegyelme meg nem vonja. Harmadsor mikoron valami faragásra kívántatik szolgálatja, és érkezik, szolgálatját nem denegállja, Mindenek szerint a nemes tanács ő kegyelmét minden szolgálatról liberálja, melyet protokoláltattunk Szoboszlai István notárius urammal.«

Az akkori szokás szerint a templom lövésekkel ellátott erős kőfallal volt körülkerítve, a melynek egy kis része a nyugati paplak kerítéseként a régi harcias idők jeléül maig is sértetlenül fenáll. A midőn ama háborus zavaros világban a vésztjelző kürt s az ijesztő félrevert harangok megszólaltak, a hatalmas védelmező helyre menekülő lakosság a hirtelen fellépő ellenség ellen alkalmas módon meghuzhatta magát.

Felséges Bocskay István fejedelemnek, a hajduk atyja urának mély, igazi vallásosságát eláruló kedvelt szavajárása volt: »Ha Isten

velünk, ki ellenünk?! S az oly sokszor magára maradt lakosságnak idők folyamán bizony többször kellett erőt meríteni eme bátorságot adó, biztató közmondásból. S annyi kiállott veszély után csak úgy állott meg sértetlenül helyén, hogy mindenkoron ragaszkodott templomához, hitéhez s az ebből gyökerező szabadságaihoz

Második erőssége nem a levegőben nyult fel, hanem ezzel ellentétben a földön széles mederben a szabadságtól duzzadva szabadon terült. Ez vala a Keösély folyó.

Az idők kezdetétől fogva az emberiség letelepülésének irányítóját — és a gazdagság s jóllét útját — mint mondani szokták — a víz képezte.

A mily szent folyónak tekintették a hinduk a Gangest, az egyiptomiak a Nilust, ép oly jelentőségű volt a szoboszlóiak előtt a Keösély, a mely még akkor a mérnöki szabályozástól teljesen érintetlenül, szűzies állapotban kedvére hömpölyöghetett. Mint igazi édes anya, szeretetteljesen védőleg ölelte át e drága szent földet, melynek minden röge vérrel van megszerezve. Szeszélyes tekervényein óriási labirinththoz hasonló nádas képződött, melynek titkos utain eligazodni csak a beavatottak tudtak, míg az idegenek, ha oda tévedtek, ingoványain félelmes halált szenvedtek. Ez szinte biztos menedékkül szolgált az előbukkanó ellenség ellen az embereknek s

az oda hajtott állatok számára. De ezenkívül még fő élelmi eszközt is szolgáltatott. Ezüstös hullámaiba, vigan fickándoztak a jóízű halak, s a hadakozást lassanként abbanhagyó lakosság a földmivelés s jószágtenyésztés mellett a halászzattal is kedvére foglalkozhatott.

Megemlítésre méltó még a városgazdai számadások szerint is jelentékeny jövedelmet hozó vizi malom, a mely a Keösély sebesen ömlő habjain vigan kelepelt.

Az 1699. évi április 8-iki legrégibb protoculumbeli feljegyzés szerint: »a becsületes nemes tanács Kerékgyártó Pállal megegyezett, hogy míg azon vizi malom lisztet darál, harmadrésze cedál a városnak, ha pedig magva szakadt jószág lenne, in totum a b. város szabad uraságába száll.«

Két évvel később a város a malmot megszerezte, ugyanis az 1701 május 9-iki feljegyzés szerint: »Kerékgyártó Pál szabad akaratja szerint a nemes tanácscsal convenialt, és a vizimalmát nemes Szoboszló városnak cedálta, azért a nemes város in perpetuum birja és szabad uraságában legyen, senki semmi nemü jussát hozzá nem tartván.«

A régebben oly nagy szerepet játszó, most már nyomaiban is alig felfedezhető vizi malom lényegesen hozzájárult Szoboszlónak ahhoz a nevezetes tulajdonságához, a mi a szájhagyományban nyert kifejezést: jó puha foszlós kenyeret tud sütni Szoboszló.

Harmadik erőssége sem fent a légben nem tündökölt, sem lent a földön nem simult el. S mégis voltaképen ez képczte a leg hatalmasabb bátyáját, igazi megfélemlítő fegyverét, a mely a bécsi udvart örökös rettegésben tartotta, s melytől megfosztani még a legkicszeltebb csalafintaságokkal sem sikerült.

Ezt nem lehet sem látni, sem megfogni, csak érezni.

Ez az erőssége a lakosságnak hajthatatlan, önérzetteljes nemzeti büszkeségében rejtett, ez oltá szivökbe a kiirthatlan szabadság érzését, hogy ezért még életöket is feláldozzák, — ez adta kezökbe egyszerű fegyvereiket : a rövid puskát, kardot és csákányt, hogy nagyszerű sikerrel végződő harcaikban örök dicsőséget szerezzenek, s mindenkoron félelmes tekintélyt vivjanak ki maguknak.

*

Az első és harmadik erősség kijellegződött már ez 1629-iki levéltári legrégibb protocolum feljegyzésében, mely a biráknak és senátoroknak, a város eme legfőbb tisztességeit viselő férfiaknak »hiti formáit« előírá.

Állásuk elfoglalásakor ugyanis a következő esküt kellett letenniök : »Először is Isten dicsőségére szorgalmasan gondot viselek, nevének káromlóit irtom és el nem szenvedem. Városom igazságát és szabadságát mind az idegenek, mind a keresztyének előtt oltalmazom !«

És midőn megemlékezünk régiekről, a régi szokások s erkölcsökről, önkénytelenül az a szorongó kérdés tolul ajkunkra, hová levének Szoboszló eme ősi hatalmas erősségei ?

Idők folyamán eltűntenek a hitnek meleg buzgósága, a szabadság iránti megalkuvás nélküli ragaszkodás . . .

. . . . Eltűntenek a Keösély éltet adó ezüstös habjaival, a melyek jelenleg halálos bűzt lehelnek.

II.

Apa, fiú és unoka.

Elbeszélésünk idején, az 1715. évben nemes, nemzeti és vitézlő Halasi Fekete Mózes uramnak vala a Keösfly partján a legdiszesebb háza, a mi arra mutatott, hogy ő a módosabb s előkelőbb lakosok közé tartozik.

A szép atyja Halasi Fekete Péter a hallhatatlan emlékezetű Bocskay István, Magyarország és Erdély fejedelme által letelepített szoboszlóiak hős kapitánya volt, a ki az 1606. szept. hó 2-án részökre kiállított s mai napság is kegyelettel őrzött donatios levélben ebbeli minőségben meg is vagyon örökitve. Családjának előkelősége mellett tekintélyét különösen emelte, hogy Csanády Sámuel kerületi főkapitány urral rokonsági viszonyban állott.

Ugy látszott, hogy Halasi Fekete Mózes uram az időt megállította utjában. Daliás, délceg, erőteljes, mozgékony ember volt, a ki 64 évet meghazudtoló, ifjui külsővel birt.

Nyughatatlan vére, kalandvágó természete halálos veszedelembé sodorta, amiből azonban vakmerő bátorsága mindig kimentette. Egész Európát keresztül-kasul bebarangolva, összes idejét katonáskodással töltötte. II. Rákóczy Ferencznek a szabadság kivívásáért kibontott zászlója alatt a hajdulovas ezredben több szoboszlói társával mindvégig ott küzdött. Ezen hajdukból összetoborzott lovasezred Klár András ezredes vezetése alatt állott, a kinek benső barátságával dicsekedhetett. Jelen volt a gyászos emlékü nagy-majtényi síkon, a midőn az 1711. évben 12000 szabadságharcos vitéz a fegyverét lerakta. Egyáltalán nem tudott belenyugodni abba, hogy az oly sok szép reménynyel biztató, a nemzet vágyait

megvalósítani törekvő szabadságharcnak vége szakad-
jon. Annak a vastag nyaku, hajthatlan makacs, folyto-
nosan háboruskodó hajdunak volt ő minden erényei
s bűneivel egyetemben prototypusa, aki a megváltozott
viszonyokba sehogy sem tudta magát beletalálni.

Egész idejét örökös fegyvergyakorlat, boros kupa,
vig cimborák és jókedvű asszonyok között töltötte. S
a nők tagadhatlanul igen szívesen látták társaságukban
a kedves, előkelő modoru, örökösen vig embert.

Felesége 3 évi boldog házassága után elhalván —
egészen nőtlen emberek módjára élt. Együtt laktak vele :
egyetlen fia, a 44 éves Sámuel, kinek korán elhunyt a
felesége s szintén özvegy ember volt s egyetlen uno-
kája, a 24 éves Bálint.

A három férfi : nagyapa, apa és unoka sajátos
életet vittek. Az öreg Mózes és unokája Bálint nagyobb-
részt egymás társaságában fegyvergyakorlatokkal s vig
mulatozással töltötték az időt. A nagyapa személyesen,
saját felügyelete alatt kezdte beoktatni a fegyverforga-
tás, borivás és udvarlás művészetébe a csinos és fogé-
kony unokáját, aki nagy hajlandóságot tanusított ezek
elsajátításában. — Amily örömmel tapasztalta könnyü
vérű s vele egyező vérmérsékletű unokájának eme
nehéz tudományok titkaiba való előrehaladását, annál
inkább elkedvetlenítette a komoly és csendes Samu
fiának magába zárkozottsága, aki imádott feleségének
korai elhalálózása után egyedüli örömét a gazdálkodás-
ban találta. S bárha az ő ernyedetlen szorgalmának
volt köszönhető a rendezett gazdasági állapotuk és jól-
létük, mindennek dacára a nagyapa nem szünt meg
őt folyton dehonestálni s a világtól elvonuló, önszem-
lélődő csendes magaviselkedéséért „földönturó vakon-
dak“-nak gunyolni.

Az öreg Mózes uramnak tanítási módszere eredeti
s annyira különszerű volt, hogy épen ennek révén még
a szomszéd vármegyékben is nevezetes emberré vált.

— Audiát Bálint unokám! — így kezdte oktatását nagy komolysággal, midőn mulatozni indultak — vegyed bölcsen elmédbe tanácsadásaimat. Tanuld meg, hogy az ember egész élete: háboru. S ha győzni akarunk, előre megállapított regula szerint kell eljárni. Azt pedig különösen figyelembe tartsd, hogy az asszonyok körüli széptevés, az udvarlás a legnehezebb csata a világon. Ez az igazi tudomány, ami ügyesség, furfang és kitartást kíván. És most ide hallgass. Az asszony kétféle: rátartó és ráhajló. Mindegyikkel szemben az ostromnál másféle fegyvert kell használni. Nehogy mi egymással discoriába jöjjünk, az lesz köztünk a megállapodás, hogy a nők egyik klassisa kizárólag nekem jut, a másik klassisba sorozottak meghódítása pedig a te feladatodat fogja képezni. A tied a könnyebb rész: a ráhajló nő, — az enyém, mely nagyobb tapasztalatot, nehezebb munkát kíván, de édesebb győzelmi díjjal is jár: a rátartó nő.

A nők természetrajzának eme humoros előadásán a társaságokban nagyon jól mulattak. S egész bevett szokássá vált, — ami akkorában igen sok vidám tréfálkozásra adott alkalmat — hogy a nőket a nagyapa és unoka állásfoglalása szerint rátartók és ráhajlóknak nevezték el.

Hanem az öreg Mózes ur emellett a nyilvánosan hangoztatott s az élet derűjét feltűntető tanok mellett alkalmat vett arra, hogy unokájába négy szemközt hazafias, komoly eszméket csepegtessen. Mózes ur szívébe, mély titokként volt elrejtve az a sovárgó reménykedés, — amiről ébren is folyton álmódzott, hogy II. Rákóczy Ferencz, a nemzet legigazibb fia, a világtörténelem szabadsághőseinek legeszményibb alakja, ott hagyta Rodostót, önkéntes száműzetési helyét — hol a tenger mormolását hallgatja — váratlan betoppan édes hazájának keseregve váró fiai közé. S amint megzendül a harci riadó — nagyapa és unoka együttesen sorakoznak táborba.

Hiszen az asszonyok kegyéért azokkal vivni csatát — szép emberi dolog, hanem Rákóczy fejedelem alatt háborút viselni — isteni gyönyörűség.

Rákóczy fejedelem a hajduk iránti különös kegyelmének adta jelét, hogy a hajduvárosok lakosaiból egy lovas ezredet tartott maga körül, melynek Budai István volt a parancsnoka. A hajduk is — mint Mózes uram és unokája — rajongó szeretettel viseltettek iránta. A nagy hős tragikus sorsa az unoka ifju kedélyén borongós nyomokat hagyott. Elérhetlen vágy töltötte be lelkét, ami ifju ábrándjaiba beleszövődött s az egész lényének mysticus komoly vonást kölcsönzött. S míg a nagyapa örökké vig kedélyű volt, az unokája elábrándozó szótlan hidegebb modorral birt, ami a nőkre annál nagyobb varázsingert gyakorolt.

Ama régi jó időkben mások valának az erkölcsök.

Az egyszerű szokások mellett a csekélyebb igények kielégítése nem szükségelt tulfeszített munkát. Az emberek nem siettek élni s raffinált élvezetekben könyökgig duskálni.

Még akkor nem találták fel az uj kor rettenetes elharapódzó betegségét : az idegességet.

A társas élet is egészen elűtő volt.

A háziasszony híréből sem ismerte a most szokásos fogadónap intézményét, a mint a szives vendéglátást kimérve előre megállapított időre osztogatják ki. A jó magyar szokás régebben azt hozta magával, hogy a vendéget — bármikor jött — igazi, töről metszett mesterkéletlen jószívűséggel fogadják.

A rossz közlekedési eszközök az érintkezést nehézkessé tették s épen azért, ha a háziasszony vendégekre tett szert, valóságos ünnepnapot ült az egész ház, s női találékonysággal gondoskodott arról, — különösen az olyan nevezetessé vált vendégek, mint a Halasi Fekete Mózes és unokájával szemben — hogy egyhamar ne támadjon kedvük az eltávozásra.

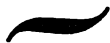
Különösen Böszörményben nagyon sokszor megfordult a nagyapa az unokájával, s ott a jó kedvű társaságokban a nőknek tréfás két osztályba klasszifikálása divatossá kezdett válni.

Szoboszló és Böszörmény kezdettől fogva vetélytársai voltak egymásnak.

Szoboszló nagyon szeretett azzal dicsekedni, hogy saját maga kapott külön donatiós levelet, s lóhátról kicsinylőleg beszélt a gyalogos Böszörménynyel, mert ő abban a kitüntetésben részesült, hogy a felséges fejedelem lovas hajduságnak ismerte el. Mig Böszörmény Kálló helyett lett az 1609. évben Báthory Gábor által cserébe adva, s ugyanazért cserevárosnak gunyolták.

Szoboszló, Böszörmény, Nánás, Polgár, Dorog, Hadház, Vámos-Pércs 7 hajduváros között lassan-lassan Böszörmény kezdett később mindinkább előtérbe lépni, — nagyobb területe és népessége, központi kedvezőbb fekvése a hajdukerület székhelyévé avatták, s az 1699. év óta a kerületi gyűléseket nem felváltva, hanem kizárólag Böszörményben tartották.

A gyűlések sokszor hetekig tartottak, s Böszörményben valóságos pezsgő életet teremtettek. Különösen alkalmat szolgáltatott arra, hogy a Fekete család a szép asszonyok körüli forgolódási képességét érvényesíthesse.

III.

Az ősi kard.

A csendes és szorgalmas Fekete Samu nyugtalanzkodó szemekkel nézte nagyapjának és fiának henye és könnyelmű életmódját, s nem átalotta, hogy e miatt dorgáló szavakra fakadjék:

— Ennek a heje-huja életnek szomoru vége lesz — jösolgatta az atyjának — az egészséget is aláássa, de moraliter is elítélendő. Szeretett jóltevőnk, a nagy Bocskay fejedelem emlékét sértjük meg, ha elhanyagoljuk ennek az általa adott drága földnek művelését. Az volt a testamentuma, hogy szokjunk le a régi csavargó életről. A magyar nemzet kimerült a százados küzdelmek miatt, s most a szatmári békekötés meghozván a békét — önkénytelen a nyugalmat keresi. Minek köszönheti a beékelt maroknyi magyar, hogy fenn tudja magát tartani?

Az öreg Mózes tagadólag rázta fejét, s aztán felállva, ünnepélyesen a falon ékeskedő ősi kardjára mutatott.

A fiu magasabb hangon folytatta:

— A benne élő, ki nem irtható fejlődési szellemnek. A körülmények változásához kötelességünk alkalmazkodni, s ha nem haladunk az idővel, az nyomtalanul elseper bennünket. A kard helyett már az ekevas lesz fegyverünk. Mikor a dicső Bocskay fejedelmünk letelepített, 10,000-en voltunk, s most — a mint az 1702-iki népszámlálás igazolja — 1000-re olvadtunk le. . . . Ideje, hogy áttérjünk a békés foglalkozásra, mert különben mindnyájan elpusztulunk. . . . Nagyon tiszt-

telem Rákóczy fenkölt személyét, de érezzük, hogy ki vagyunk merülve . . . Csak nézzünk magunk körül, itt Szoboszlón hány ház üres . . . gazdája eltűnt, nyoma veszett. A városnak portiobeli quantuma is megsokasodott. A nemes tanács elrendelte, hogy 2 nyilas földre, akár telek után való, akár környöi nyilas legyen, egy máriás vettessék.

— Apám uram! Nagyon rosszalom, hogy Bálint fiam is a helyett, hogy a földműveléssel foglalatoskodnék, olyan szellemben nevelkedik . . .

— Ugyan hagyj el ezt a predikátor szájába illő beszédet — torkolta le az öreg Mózes a fiát indulatosan felpattanva. — Parasztnak való a földművelés, a nobilis propriarius hajdunak pedig a kard! Gyermekember vagy, nem bírsz a kellő tapasztaltsággal. Ha nincs meg az ősi szabadságom, a békés földművesi vakondturás nem adja meg nekem a boldogságot, a jólétet . . . A szabadságban van a boldogság Bocskay apánk megadta kiváltságunkat, szabadságunkat, s ime Bécs unos untalan meg akar fosztani ettől az éltető levegőnktől . . .

— De a változott viszonyok . . .

Épen azokra akarok áttérni, — vágott közbe az öreg Mózes még tüzebben — eddig Erdély meg a török voltak hátunk megett biztosítékul . . . most a felséges Rákóczy fejedelmünk kibujdosásával a szegény magyar védtelenül ki van szolgáltatva . . . Én azzal tartok, hogy: eb ura fakó! . . . Egyedüli biztosítékunk és erősségünk a jelen szomorúságos helyzetünkben, a mit atyáink örökségül ránk hagytak a kard.

E közben az öreg Mózes nagyobb nyomatékul kezébe vette ősi kardját, s szent áhitattal folytatta:

— Mert a kié te vagy, azé az ország, a dicsőség, és a hatalom! S aztán hosszú szünet után átszellemlőten jóslói hangon szólt:

— Érzem, hogy nemsokára megzendül a felséges Rákóczy fejedelmünknek, a mi urunknak életre keltő gyönyörűséges harci riadója, viszhangzik tőle hegy és bérc . . . a kibontott zászló emelkedik magasabbra . . . vizs, rohan a dicsőség szédítő útján. . . . Az volt az én életcélom, hogy ne találjon készületlenül. És az én Bálint unokám, kibén nekem kedvem telik, most már erős a fegyverforgatásban, edzetté van kiképezve a csatában . . . Én teljesítettem kötelességem ! . .

Samu fejcsóválgatva hallgatta végig atyja nekihevült tüzes beszédjét. Bárha bizonyos mérvben meghatotta atyjának Rákóczy Ferencz, az elbujdosott fejedelem iránt tanusított hódolata, — azonban téves tanaiba semmikép sem tudott belenyugodni.

IV.

Az alku.

A Halasi Fekete Mózes családjában közbejött csekély körülmény miatt nemsokára nagy változás állott be. Ekkor tájban jött haza Törökországból Szatmári Istvánné, Belényesi Anna, egy 24 éves koru özvegy fiatal asszony, a ki csillagjóslással, gyógyítással, kuruzslással foglalkozott. És vagy azért, mert ezeket sikeres eredménnyel végezte, vagy pedig, mert tüneményes szép alak volt, a nép „Ördögös Anna“ elnevezéssel illette.

Az öreg Fekete Mózes ur egészségi állapotában eddig még nem tapasztalt változás állott be: hirtelen fellépő betegsége ágyba döntötte. Az előhívott felcserekek sem tudták talpra állítani. Végszükségből Ördögös Annához folyamodott, a ki gyógyfürdő alkalmazásával rövid idő alatt meggyógyította.

Mózes urnak megtetszett a csinos fiatal özvegyasszony, rögtön be is sorozta a rátartó nők klasszába, s így a saját maga feladatául juttatta a körülötte való forgolódást. Volt egy sajátságos hódítási módszere, a mi abból állott, hogy a melyik asszonyt magáévá akart tenni, kisütötte a vele való rokonságot, a mi tudvalevőleg lehetővé teszi a gyors és hozzáférhetőbb közeledést. Nyomban be is bizonyította Anna előtt, hogy unokatestvéri viszony fűzi őket egybe, s aztán egy megtisztelő ajánlatot tett neki.

— Kedves Anna hugom, láthatja azt a szomorúságos állapotot, a mibe a mi családunk van. Hiányzik házunkban a gazdaasszony, a mi a gazdaságunknak is nagy hátrányára van. Anna hugom már a rokonsági viszohnál fogva is kimenthetne bennünket a bajból, s

eljöhetne hozzám kisegítő háztartásvezetőnek, s nálam maradna addig az ideig, míg Bálint unokám meg nem házasodik. Ez valószínűleg nem sok idő múlva be fog következni, mert, mint sejtem, már ki is választotta azt a két jó barátját, a kiknek a lakadalom alkalmával ősi szokás szerint a szemöldök fába összetűzött kardjai alatt vonul be a menyasszony az uj otthonába.

(Még 60 évvel ezelőtt is Szoboszlón a lakadalmakat sokkal nagyobb ünnepélyességek között ülték meg. Szokás volt többek között, hogy a vőlegény jó barátjai — 40—80 ifju lóháton, kardosan jelentek meg a lakadalmi menetben, ami igen szép látvány volt. A vőlegény 2 legjobb barátja pedig, midőn uj otthonának ajtaján be akart menni, kardját kirántotta, s az ajtó szemöldökfájába felül összetűzte, úgy, hogy a menyasszony a vőlegénynyel együtt kivont kardok alatt lépett be a házba. Jelezni akarták, hogy az uj párnak minden bajaikban védői lesznek. Ez a régi szép szokás most már egészen ki ment a divatból).

A villámló szemű szép asszony elmosolyodott. Mosolya szédítően felmelegítő volt.

Öntudatlanul vagy öntudatosan, ki tudna a női szívek rejtelmeibe behatolni. Sokszor éppen azt sejtetik, amit el kellene rejteni, máskor azt takarják el, aminek látásáért a kíváncsiság éget.

Aztán megszólalt behizelgő dallamos hangján:

— Tudtam előre, megsugták az ég csillagai, hogy nemzetes Fekete Mózes uram ezt az ajánlatot teszi nekem. Azt is látom, hogy vissza nem utasíthatom Pedig végtére is baj lesz belőle. Egész őszinteséggel elmondom, hogy mily zaklatott, szorult helyzetbe jutottam enhibámon kívül.

Az öreg Mózes tüzes hangon sietett közbe vágni:

— Reám mindig számíthat, minden veszélyből kimentem ! . . .

— Nagyon köszönöm ! Egyik szomszédom, nemzetes Gellért Gáspár uram fenyeget veszélylyel. Ez az ember a nélkül, hogy arra legkisebb alkalmat adtam volna, teljesen belém bódorodott. Mindenképen felesé-

gúl akar venni, s miután ígéretei eredményre nem vezettek, egy másik, rettentő eszközhöz folyamodott. Eléjtett szavaiból következtetem, hogy ha nem hajtok szavaira, a legborzasztóbb sors várakozik reám. Ugyanis bejelent a nemes magistratusnak, mint varázsló boszorkányt. És erre felhasználja azt a körülményt, hogy a holtbeteg Gáspár fia, kit az ő erőltetésére kezdtem gyógyitgatni, az általam készített fürdő használata után egy félóra alatt elhalálozott. Akkor kijelentettem, hogy semmi felelősséget nem vállalok el, s most azt kezdi beszélgetni mindenféle — bosszuját így akarván rajtam kitölteni — hogy én vagyok az oka fia halálának. Én Gellért szomszédomat ki nem állhatom. De azt is tudom, hogy szörnyű fenyegetését teljesítené, ha az elől nemzetes Fekete uram védőszárnyai alá nem menekülök. Így azonban alaptalan vádaskodásával nem merészkedik fellépni, attól félván, hogy akkor Fekete urammal, mint rokonommal gyülik meg a baja.

— Áll az alku — mond az öreg Mózes, az ifju asszony kezét jó kedvűen megszorongatva — majd elbánok én Gellért szomszédoddal.

V.

Anna gazdaasszonykodása.

Anna tüzről pattant asszony volt, valósággal minden munka égett kezében. Nemcsak a sütést, mosást végezte el, hanem a gazdaság körüli összes teendőkben is nélkülözhetlennek bizonyult. Megtestesült örökké mozgó eleven vidámság volt, mindenkit le tudott maga részére kötelezni, meghódítani, valódi „Ördögös Anna“ volt. A Halasi Fekete család tagjain sajátosságos változást idézett elő. A hallgatag, örökké zárkozott Samu vidámabbnak látszott. Az öreg Mózes gazda pedig ezzel ellentétben a heje-huja étellel kezdett felhagyni, s ott-honülő, álmodozó emberré vált, aminek okát sem tudta megfejtetni. Hogy Bálintra milyen hatást gyakorolt, azért nem jött számításba, mert őt még gyermeknek tekintették.

Anna nagyon jó elbeszélő képességgel bírt.

Este, napi dolgai elvégezte után, midőn a félénk csillagok egyenként feltűnedeztek, s a közeli Kösely nádasa sejtelmesen hullámozva halk sóhajjal zugni kezdett, behízelgő hangján csudás történeteket mesélt a messze kelet bűbajos szépségéről, ragyogó épületeiről, arról a különyszerű Törökországról, ahová őt a többi rabságba ejtett férfiakkal s asszonyokkal elvitték.

A hangja édes lágyságu, szomorúsággal átszőtt üvegharang zenéje volt. Bensőségteljességgel, szív mélyéhez tudott beszélni. A csudás kelet bujálkodó szinpompája forrongott szájából, és delejes áram szóródott szemeiből.

Fekete Mózes uram lélekzetét visszafojtva hallgatta a szép asszony viszontagságait, emberfeletti szenvedéseit, és fogságából meseszerű kiszabadulását.

Ő maga is kalandszerető ember volt, s talán éppen azért mindjobban kezdett vonzódni a világban jártas szép Belényesi Annához, kinek sötét szemei a sötétben is megmagyarázhatlanul csillogtak, s úgy tetszett, hogy elhomályosítják az ég csillagait. Fekete Mózes uram úgy érezte, vagy talán a képzelődés űzte vele csalóka játékát, hogy azok a fekete szemek egész éjeken keresztül reá ragyognak, s azt tapasztalta, hogy nem engedik az álom szenderét szemeire.

Gyönyörteljes, visszavarázsolhatlan lázálmos esték voltak azok!

VI.

A párbaj.

Körülbelül egy fél év telt el, amikor Fekete Mőzes uram nagy tette határozta magát. Samu fiához egy reggel így szólt komoly ábrázattal, családi tanácskozássra híván fel:

— A dolgok mostani rendjével nem vagyok megelégedve. A jelen állapoton mihamarabb változtatni kell. Gazdaságunk tovább nem nélkülözheti az asszonyt. Bálint unokám még nincs olyan helyzetben, hogy asszonyt hozzon a házhoz. Te reád nem számítok a természetednél fogva. Annak a visszásságnak is véget kell vetni, hogy Anna, akit rokonunknak fogadtam, a mostani helyzetben nálunk legyen. Arra határoztam magam, amit ezennel tudtadra adok, hogy megházasodom.

— Meggondolta magát apám, hogy a 64 év nem lesz terhére?

— Ej mit! — felelt az öreg ur hetykén, ifju könnyedséggel, lenézőleg mérve végig fiát — még most is különb legény vagyok én, mint te!

— És kit szándékozik elvenni?

— Kit? Senkit mást, mint Belényesi Annát.

— Az nem lehet — felelt rá Samu hidegen, nyugodt határozottsággal.

— S miért nem? . . fiam.

— Azért, mert Annát én akarom elvenni.

— Micsoda? — kiáltott fel Mőzes ur, képtelen dühében süvegét a földhöz csapva, ami olyat szólt, mint egy kisebb fajta mozsárágyu — te akarnád elvenni az én ellenemre?

A fiu nem ijedt meg. Ismerős volt atyjának eme szokásos rémitgetési modorával. Nyugodtan nézett a dühében tajtékzó atyjára, s megszólalt a hallgatag emberek imponáló, fölényes hidegségével.

— Igen, én veszem el, és senki más!

Mózes ur a rettenetes felindulástól toporzékolni kezdett.

— Te engedetlen fiu! Ellene mersz szegülni atyádnak? . . . Hálátlan, rossz gyerek! . . . Istennek törvényét, a 4-ik parancsolatot nem akarod respektálni? . . .

— Gondolja meg apám uram higgadtan, s bizonyára eláll szándékától. Csak talán nem akarja magát neveltségessé tenni. Ez a házasság a nagy korkülönbség, a 40 év miatt is kivihetetlen . . .

— Ah! Ah! . . — gunyolódott az öreg Mózes ur — a korkülönbség? . . . Ami Annát illeti, az ő ifju kora oly hiba, ha ugyan annak vehető, hogy minden egyes nappal kisebbedni fog — majd délczegen kiegyenesedve, s aztán ingujját feltűrve, az izmoktól félelemletesen duzzadó karját büszkén kinyujtva folytatta — az én koromat, azt hiszem, a te elcsenevészt beteges kondiciódd mellett nem fogod kifogásolni.

— Én rendithetetlenül megmaradok elhatározásom mellett, Annát feleségül akarom venni.

Az öreg Mózes ur ruganyos léptekkel mérte végig a szobát, majd visszaélve magát a régebbi korba, amidőn versenytársaival szemben kellett becsületbeli ügyeit elintézni, a kalandos, középkori lovag szellem ébredt fel benne összes romanticus vonásaival egyetemben, kifogástalan lovag módjára könnyed udvarias hangon szólította meg fiát:

— Nos, ha úgy tetszik, ezen köztünk fenforgó komoly ügyet intézzük el, mint látom, Samu fiam-uram Annáról nem akar lemondani!

A fiut meglepte atyjának az elébbenivel ellentét-
tes, sima modora, s csak a fejével bólintotta az igent.

— Miután én is jogot formálok hozzá, s semmi
szin alatt nem engedem át — köztünk életre halálra
menő párbaj vagy kockavetés segíthet.

A fiu egy pillanatra meghökkent :

— Rettenetes ! Apa és fiu egymást megölni ! . . .

A harcedzett, tapasztalt Mózes ur kárörvendő
szemmel nézte indítványának a kívánt hatását.

Versenytársa háborgó lelki állapotát dult arca
elárulta.

A szerep megcserélődött. A fiu eddigi hideg ural-
mát elveszítette. Az öreg róka fölényesen mosolygott,
aztán a siri csendet megszakította :

— Sohasem becsültelek sokra. . . . A nemes,
nemzetes és vitézlő Halasi Fekete hajdu nemzettség
egyedüli érdemtelen tagja te vagy . . . Talán nem is
vagy fiam . . . Te, nyomorult, gyáva ! . . .

Samu elsápadt, azután felsziszcent, mintha halálos
kigyócsipés érte volna. Hajdu ember létére a legna-
gyobb gyalázat illette. Gyávának lett nyilvánítva, s ezt
a megsemmisítő szót saját édes apja dobta szemébe.

Talán először érezte, hogy az ő ereiben is az a
szilaj hajthatatlan Halasi Fekete ős hajdu vér buzog.
Oly örült gyorsasággal duzzadva keringett, hogy ha-
lántékai majdnem szétpattantak. Most már apjában
csak a versenytársát látta, aki még amellet halálosan
is megsértette.

Szó nélkül szintelen ajakkal akasztotta le kardját.
Vérbe borult szemei az elszánt dühtől ijesztően csil-
logtak, majd megszólalt, tompa ércetlen hangon :

— Kezdhetjük ! . . .

— Nem, Samu fiamuram ! Ha most azonnal ki
állanánk párbajra, nem volna meg az igazság, mert
nem egyforma fegyvereket használva, harcolnánk egy-
más ellen . . . Samu fiamuramat az ideges felindult-
ság harcképtelenné tette . . . Lovagiatlanság volna

tőlem ezt az előnyt felhasználni Aztán komoly, élethalálra menő párbajt csakis a szabad természetben, a szabad, nobilis emberek módjára lehet megvívni Éppen azért az az indítványom, hogy ügyünk elintézését holnapra halasszuk. Akkor mindketten egyformán nyugodtak, pihentek leszünk. Holnap reggel, a nap felkeltekor, az első karám régi helyén találkozunk. Teljesen elhagyatott, nekünk való, szép hely, ahol háborithatatlanul végzünk egymással.

A fiu beleegyezésül igenlőleg bólintott.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VII.

Ördögös Anna lezáratása.

Anna figyelme mindenre ki szokott terjedni. Midőn észrevette, hogy Mózes ur és fia nagy komolysággal a szobába bevonultak, elengedhetlen kölelességének tartotta, hogy asszonyi kíváncsisággal a fülét a kulcslyukra helyezze.

A hallottak méltó borzadályt keltettek lelkében, annál is inkább, mert a viszály oka ő volt.

A véletlenül hazajövő Bálinttal tudatta a szörnyű eseményt, a kinek semmi mentő gondolat nem jutott eszébe a veszély elhárítására.

Izgatottan, tanácstalanul nézett Annára.

A szép asszony rögtön kész volt a mentő eszmével, a mely azonban éppen ő reá hozott legnagyobb bajt.

— Itt gyors közbenjárásra van szükség — suttogta Bálint fülébe a félelemtől reszkető hangon — az egész városban csak egy férfi van, a ki ezt a szörnyű viszályt elsimitja, s ez Papp János főhadnagy uram, a ki rokonságban is van a Fekete családdal. Keresse fel azonnal, s kérje fel közbenjáróul segítségét.

Papp János főhadnagy ur, mikor Bálint egész bizalmasan közölte az őt megrázó rémes eseményt, tüstént kész volt a kivezető mentő eszközzel.

Nagyon furfangos s eszes embernek ismerték városszerte, a kit a legkétségbeejtőbb esetekben sem hagyott el furfangja. E mellett intézkedései sem voltak mentek zsarnokságtól, s hébe hóba egy kis önzéstől. Ugyanazért a lakosság előtt nagy tekintélye volt, s a mint félték, úgy gyűlölték is.

— Hát aztán kedves Bálint öcsém — kérdezte a főhadnagy ártatlan ábrázattal — megtudnád-e mondani, ki a hibás ennél az esetről? Mert a törvény előtt minden dologban valakinek hibásnak kell lenni, s azt büntetni kell.

Bálint előtt nagyon fogósnak tetszett a kérdés, s csak hosszas gondolkodás után adott választ:

— Kit kárhoztassak? . . . Apámat, vagy nagyapámat ítéljem el? . . .

— Ah dehogy! Sem apád, sem nagyapád nem hibásak. Hanem egyedül vétkecs — a kinek lelkét itt minden bűn terheli: Ördögös Anna!

A fíu bámultában nem tudott hova lenni.

— Igen — folytatta nyomatékosan a főhadnagy, — Anna, a ki körülömbőség nélkül mindenkit meghódított, s maga iránti szerelemre gyulasztott. Halálosan szerelmesek lettek bele apád, nagyapád. Hogy a mogyorót megmentssem a mókustól, nem a mogyorót kell megtörni, hanem a folytonos veszéllyel fenyegető mókust kell láb alól eltenni. Anna szép kis mókus, de nagyon veszélyes is, mert az ördöggel cimborál. Bizonyosra veszem, hogy még te is szerelmes vagy bele.

— De főhadnagy urambátyám! Anna fél éve lakik nálunk, az alatt teljesen kiismertem. Szorgalmas, szerény, engedelmes, illedelmes, örök jó kedvű, jó tulajdonaival mindenkit meg tud nyerni . . . valósággal az ég küldöttje . . .

A mily jellembeli tulajdonokat mondtál, azokról lehet ráismerni, hogy ő maga az ördög, a Sátán magzatja . . .

. . . Hogy pedig legalább téged megmentsselek és biztonságba helyezzelek, Annát, a ki nyilvánlagosan az ördöggel áll cimboraságban az emberek megrontására, fogságba kell tenni, s erre nézve már ki is adtam a rendeletet.

— Azt csak talán nem teszi urambátyám . . . Ez a legnagyobb igazságtalanság volna, hisz éppen az ő tanácsára történt a feljelentés. Égbekiáltó jogtalanság ! A törvény nem lehet ily csavargós.

— Te még tapasztalatlan vagy. A törvény mindig egyenes uton halad, hanem az ördögös varázslók járnak a csavargós uton, hogy az igazságot tévutra vezessék

E pillanatban lépett be a strázsamester, jelentve, hogy a kiadott parancs teljesítve van: Anna a börtönbe bezáratott.

Bálint támolyogva, szótlanul ment ki a nagy felindulás miatt a szobából, majd dühösködve kiáltott fel:

— Éppen én vagyok az Anna elzáratásának oka ! Ezt nem hagyom annyiban !

VIII.

A közvélemény és a csontos halom.

Az egész városban érthető izgatottságot szült Ördöngös Annának börtönbe jutása, melynek okát különféle hihetetlen magyarázatokkal ellátva a legnagyobb érdeklődés között tárgyalta a lakosság.

Fekete Mózes uram, fiával Samuval együtt rémitő haragra gerjedt Anna bezáratása miatt.

Természetes, hogy a párbajnak azonnal vége szakadt köztük. Mindketten megfeszítették minden igyekezetüket, hogy Annát méltatlan helyzetéből kiszabadítsák! Különösen Mózes ur minden rábeszélő tehetségét elővette, hogy Papp János hadnagy urat rávegye Annának szabad lábra helyezésére.

Azonban úgy kérelme, mint fenyegetődzése eredményre nem vezetett. A hadnagy hajthatatlan maradt.

A bosszuért lihegő Gellért Gáspár pedig azonnal beadta feljelentését Anna ellen boszorkánykodásért. Ez által a ravasz hadnagy helyzete megváltozott. Eddigi eljárása erőszakoskodásnak tűnhetett fel, s bizonyos tekintetben félhetett Mózes urtól, ki Csanádi Sámuel kerületi kapitány szigorú igazságosságával ijesztgette.

Hanem amint nyilvános magánvádló szerepelt a főben járó bünesetnél, egészen rendén lett a szénája, mert hivatalos eljárása törvényes formát nyert.

Amint Anna le lett zárva, azonnal veszett hírét költötték. A sugdosódó alattomos gyanu, mint hegyről leomló lavina megsemmisítéssel fenyegette a védtelen fiatal asszonyt, akinek talán az volt egyik legnagyobb vétke, hogy tüneményes szépséggel bírt.

A közvélemény azonnal kikiáltotta boszorkánynak. Jaj volt annak, akire akkoriban boszorkánykodás megbélyegző pecsétjét sütötték.

Nemcsak Magyarországon, hanem az egész Európában a művelt világ összes államaiban az akkori kor-szellem úgy hozta magával, hogy a boszorkányok ellen irtó háborút kell viselni. A világ összes törvényke-zéseiben naponként előforduló boszorkányper annak ránk maradt szomoru bizonyítéka, hogy a keresztyén vallás szükségét érezte, miszerint a hit elveivel ellentétben álló boszorkánykodást, mint a többi eretnekséget ki-pusztítsa.

A boszorkányok ellen tüzzel-vassal fellépésnek meg volt a maga oka.

A kereszténység tanaiba az ment be a dualisticus világfelfogás alapján, hogy a földön tapasztalható min-den rossz az ördögre vezethető vissza. S az volt a hit, hogy a boszorkány az embertársai megrontására lép az ördöggel cimboraságba, s természet feletti varázsla-tos dolgokat csinál. Ez, mint istentagadás és mint lelki üdv elvesztése oly cselekmény, mely a társadalmat veszélyezteteti s épen azért büntettnek minősítettett.

Anna méltán retteghetett attól, hogy Gellért Gás-pár szomszédja a magistratus előtt boszorkánykodásért feljeleníti.

A boszorkányperek borzalmaihoz lényegesen hozzájárult, hogy az akkori igazságszolgáltatási eljárás a bizonyításnak fő fontosságú eszközét a beismerést — amelynek önkénytes s minden külbefolyástól mentes elhatározásból kell fakadnia, — az inquisitorius eljárás során hóhér közbenjöttével, torturával csikarta ki. E mellett egyuttal más bizonyíték híján alkalmazta a szin-tén irtózatosságot isten ítéletét is.

Meddig lesznek boszorkányok? S mikor hálnak ki? Természetesen addig élnek, míg lesznek, a kik hisznek bennök. Előreláthatólag a természet fölötti kép-

telen s babonás iránti hitet egyelőre még nem lehet kiirtani.

Hazánkban Kálmán király a korát meghaladó bölcseséggel elrendelte, hogy: „boszorkányokról, minthogy azok nincsenek, szó se tétessék“. — Mindennek dacára nálunk is szintén mindennaposak voltak a boszorkányperek.

Szt. István és Szt. László törvényeivel a boszorkányperek először a vegyes, majd később az egyházi bíróságokhoz voltak utasítva. Legvégül kizárólag a világi bíróságok hatáskörébe tartoztak.

Ezen, a letűnt századok visszás felfogását jellemző perek csakis a XVIII. század közepén a humanizmus és a felvilágosultság terjedésével kerültek le a felszínről. Nálunk különösen előidézte megszűnésüket Mária Teréziának 1758. és 1768. években kelt erélyes intézkedése, mely szerint az ilyen pereket csak kétségtelen bizonyíték alapján lehetett folyamatba tenni és megkezdésök előtt fel kellett terjeszteni.

Szoboszló a régi időben „ius gladii“-vel birt. A boszorkányperek a senatus hatáskörébe voltak utalva.

A senatus tagjait a nép választotta. Választása a dolog természete szerint olyan férfiakra esett, akikről meg volt győződve, hogy az ő felfogását követi az ítéletek hozatalánál.

Igy Anna sorsára a nép véleménye nagy befolyással birt.

Egyes szavahihető lakosok esküdözve állították, hogy Anna az ördögök cimboraságába teljesen beállott, s az ördögök őt, mint szövetségükbeli tagot „Ördöngös Anna“ névre keresztelték. Bizonyították többen, hogy Anna — mint a többi boszorkány teszi — bekeni magát boszorkánykenőccsel, s minden héten egyszer éjjel — felülve egy lapátra — elrepül a csontos halomra, a hol a környékbeli boszorkányok közös találkozóra szoktak összegyűlni.

A Csontoshalom a város keleti oldalán a legelőn ijesztően emelkedik, úgy hogy borzasztó még rá gondolni is.

A mint a boszorkányok ott mind együtt vannak, körbe ülve nagy lakmározást csapnak, majd tánczra kerekednek. Köztök ül Belzebub, az ördögök nagy fejedelme is kecske képében.

Történt egy ízben, hogy Tatár Bálint, a kötelesi ispán éji 12 órakor kissé ittas állapotban tévedt a Csontos halomhoz. Rémülve látta az ott táncoló boszorkányokat, s bizonyozva állította, hogy felismerte köztök Annát.

Tatár Bálint a rémes látománytól ágyba fekvő beteg lett, s csak hosszú idő múlva tudott kigyógyulni. Annyira megijedt, hogy attól kezdve sem bort, sem pálinkát, sem semminemű szeszes italt nem ivott. Hogy ezt a nemes elhatározását a sok ital, vagy a rettenetes vízió okozta-e, örökké megfejtethetlen talány maradt.

Annyi bizonyos, hogy a Csontos halom félelmetes hírűvé vált. Az arra járó emberek éjjelenként rettegve kerülték ki, talán attól tartva, hogy Tatár Bálint sorsára jutnak, a kinek józan állapota meglehetősen elérnítő példáulul szolgált.

Talán innen származott az a babonás néphit, hogy a boszorkányok temérdek kincset halmoztak fel ebbe a Csontos halomba, a mely ott a föld gyomrában mindeztideig érintetlenül van elrejtve, várva a boldog halandót, a ki azt felássza.

*

A kincsszomjnak, s a hirtelen meggazdagodási vágynak többen nem tudtak ellentállani, midőn az 1898. évben egy beteges fiu lázálmos visiójával képzelődéseket felcsigázta.

Az 1898. év nyarán Bézi György s 10 társa hozzá fogtak a nagy vállalathoz. A városi közgyűléstől az ásási engedélyt megnyerve, két hétig kitaró lelki-

ismeretes buzgósággal dolgoztak, s két heti nehéz ásás árán kellett tapasztalniok, hogy a csontoshalmi tengerkincs — csupán a képzelődés szeszélyes játéka. — A kincsszomjas vállalkozók a kincsnek még nyomára sem bukkanhattak.

IX.

Anna a törvény előtt.

Amikoron összehívták a nemes magistratus, hogy a fogságban levő Ördöngös Anna ellen a hivatalos inquisitorius eljárást annak rendje és módja szerint megindítsa, az egész városház udvara megtelt kíváncsi közönséggel. A lakosok a legnagyobb izgatottság között várták a dolgok fejleményét. Különösen az keltett érdeklődést, hogy Gellért Gáspár, aki a halálos szerelem érzésétől ösztönöztetve, mint magán accusator szerepelt, miképen adja elő vádját. A lehető legnagyobb ellen-szenv s félelemtől elvakítva, a népnek az volt az általános vágyakozása, hogy Annát, mint közveszélyes varázslót — ki az egész várost veszedelembé döntheti — közbiztonság okáért mihamarabb ki kell végeztetni.

Ünnepélyes, néma csendben foglaltak helyet a nemes senatus tagjai Papp János hadnagy uram elől-ülése mellett: Cseke Mihály, Kis Mihály, Egyed Balázs, Császi Miklós, Kovács Mihály, Horog János, Pap István, Czeglédi György, Thury István, Kürthy János Oláh Bálint, Tőkés Bálint, Tóth Menyhért, Nagy István, Harangi János, Végh András, Szűcs István és Magyar András senátorok.

Mindenki nagy érdeklődéssel várta az ördöngös vádlott megjelenését, ki a hadnagy uram rendeletére börtönéből a magistratus színe elé vezetteték. Senator uraimék nagyon megcsalatkoznak.

Azt képzelték, hogy egy szikrázó szemű, tűzről pattant eleven ördögi asszonyszemély lép eléjük, egyik-másik szinte már előre látta a vérvörös nyelvét, s előre

hallotta elrémitő, tulvilági pokoli fenyegetődzését, amittől jól esik az embernek egy kissé megijedni

S ime, e helyett belebent egy fekete ruhába öltözött, egyszerű fiatal asszony üde leányos arccal, szemérmesen lesütött szempillákkal, az ártatlanságtól vakító, tiszta hófehér homlokkal.

Zajtalan, bájos léptekkel jött, s szerény keresetlenséggel meghajtotta magát.

Először Gellért Gáspár uram, mint accusator adta elő panaszát. Izgatott, rikácsoló hangon beszélt, engesztelhetlen dühöt eláruló kifakadásokkal :

— Nemes Senátus ! Ördöngös Annát kis gyermek kora óta ismerem, már akkor is az ördöggel cimborált. Mikor pedig Törökországból hazajött, a szomszédságomba költözött. Volt alkalmam tapasztalni az embereknek elkövetett bűbajoskodását s mindenféle varázslását. A csillagokból jósolt, eltévedt jószágok holvoltát kárvallott embereknek megmondta, kuruzsolt, valamelyes fűvekből fürdőt készített a betegeknek. A többek között az én fiam Gellért Gáspár is meghalt a fürdőjétől. És ezeket mind ördögi praktikával cselekedte. Aki vele érintkezésbe lépett, azt rettenetes hatalmánál fogva mind megrontotta.

Pap János hadnagy ur jónak látta a keserves panaszokba áradozó vádlót félbeszakítani :

— De talán csak Gellért Gáspár uramat ,nem rontotta meg ?

A tájékozó dűhtől neki szilajodott ember krákogni kezdett, s amint egész teste idegesen reszketett, valóságos halálmadárhoz hasonlított.

— Igen ! Engem is megrontott, semmivé tett ez a boszorkány — vallotta meg hörgő, mély hangon. — Megrontott a szeme nézésével, a hangja behizelgésével, járása ringásával Sem éjjelem, sem nappalom nincs azóta Elveszítettem étvágyamat, lesóványodtam Ördögi tudományával kötést tett nekem Sokszor elhatároztam, hogy elvégtére is férfi va-

gyok, s ha száz ördöggel is van cimboraságban, erőt veszek rajta. De olyan hatalma van felettem, hogy a legnagyobb erőfeszítés mellett sem tudok ellene tenni, s bármilyen messzire távozom, csudálatos, pokoli nyugtalanság reszketteti meg az egész testemet, s akkor mulik el, ha közelébe juthatok.

Egyszer holdvilágos éjjel jöttem haza a mezőről. Hangtalan néma csend vett körül, s szinte félve mentem el az Anna háza előtt, a merre az utam vitt. Egyszerre kinzó érzés fogott el, ami arra kényszerített, hogy az Anna házánál megálljak. Akaratlanul ablakához kellett támaszkodni, hogy zsibbasztó fájdalomaimtól szabaduljak. A szívem oly hevesen kezdett dobogni, hogy majd kifeszítette mellem. A fejem őrülten zugott.

Négy fekete ködszerű gomolygó szárnyas tömeg rohant meg félelmetes suhogással.

Ördögös Anna volt három boszorkány cimborájával fekete holló képében.

Minden erőmet elveszítve aléltan rogytam össze.

Pálfi János, ki akkor jött haza, ott talált az ablak alatt, s látta kinzatasomat. Tanuszkodhatik mellettem.

Az egyik boszorkány a torkomat fogdosta, s e miatt nem tudtam kiáltani segélyért.

Borzasztó gyötrelmem volt, a mit kiállottam.

Nemes, nemzetes magistratus! Én vagyok a föld legszerencsétlenebb embere, s ennek oka ez a boszorkány . . . Többször kértem, könyörögtem, szánjon meg, s költözzön hozzám, magános ember vagyok, mind a 20 nyilas földemet rátestálom, írásbeli kötést adok róla a magistratus előtt . . . De ő csak mosolygott és míg a kezével integetett, az alatt a fejét tagadólag illesztette. Azzal meg végképen semmivé tett, hogy Fekete Mózes uramhoz költözött . . .

A beteges vádló féktelen dühében fuladozni kezdett, majd vészjósló hangon végső erejével süvítette :

— Halál reá! Mint boszorkányt nyilvánosan meg kell égetni . . . Halál reá . . . és kárhozat . . .

A beállott csendben csakis Jámbor István nótárius uram ludtollának percegése hallatszott.

Ugy tetszett, mintha a papiron keresztül-kasul sötét nyomokat hagyó ludtoll rémes elmosódó hangon visszhangoztatná :

— Halál . . . kárhozat . . .

Az elnöki székből presideáló nemzeti Pap János hadnagy uram szólalt meg erre hideg komolysággal:

— Hallottad Szathmári Istvánné, Belényesi Anna, mivel vagy vádolva? Mit hozasz fel mentésedre?

Az ifjú szép vádlott lebontott érces fekete haját igazította meg. Arcán bűvölő mosoly játszadozott, amire édesen átható simogatás bársonya érintette senator uraimékat. Többeknek úgy tetszett, mintha szemeiből földöntuli fény villant volna át pillanatra a nagytermen. Szívbe csapódó hangon — mely fuvolaként zengett — felelt :

— Nemes, nemzeti, vitézlő tanács! Nagy jó uraimék! Megértettem az irtóztató vádat, a mivel Gellért Gáspár uram fellépett ellenem. — Én sem bűbajosság, sem varázslás, sem boszorkánykodásban nem vagyok bűnös. Egész életem a szerencsétlenségek egymáshoz fűződő láncolata, s a végzet különyszerű találékonysága pokoli játékot űzött velem szakadatlanul. Nemes célzatu cselekedeteimre, ha még oly jó szándék is volt rugójuk, — vétek bélyegét sütötte a világ. — Sorsom, hogy elítéltek, mielőtt kihallgattak volna. Az életnek halálra sebesített sorsüldözöttje vagyok! . . . Csakis a nemes tanácsba vetem bizodalmam. S ha megengedik nagy jó uraimék, röviden elbeszélem életem lefolyását, hogy így érthető s világossá legyen minden cselekedetem . . .

A főhadnagy jóváhagyólag kenetteljesen bólintott.

X.

Ördögös Anna elraboltatása.

— Alig voltam 15 éves, amidőn édes szüleim, mint erőteljes, teljesen kifejlett leányt arra kényszerítettek, hogy Szathmári Istvánnal lépjek házasságra. Szeretett jó anyámnak minden rábeszélő tehetségét elő kellett venni, míg végre ezen életbevágó fontos lépésre elhatároztam magam. Mert ifjui szivem egész lobanékonyságával Bökönyi Józsefet, gyermekkori játszótársamat szerettem. Dehát Szathmári István jómódu ember volt, míg Bökönyi József oly szegényes viszonyok között tengődött, hogy a legnagyobb szorgalom mellett is alig volt képes beteges, törődött szüleit fentartani. Irtóztató lelki gyötrődés fogott el, midőn az Isten házában hazug ajakkal elrebegtem azt az igent, amely az irántam hő szeretettel viseltető Szathmári Istvánt férjemmé tette Józsi, az én szivem bálványa nem tudta kiállani a lelki fájdalmát, vándorbotot vett kezébe, s a messze idegenbe bujdosott felejtetni! . . . Éreztem, hogy életem minden boldogságát elvitte magával . . . mint később hallottam, katonának állott be, s a pogány török fogságába esett . . .

A férjem nagyon szeretett, tenyerén hordozott, egészen elkényeztetett, úgy, hogy lassanként kezdtem új állapotomba beletörődni. . .

De a bosszuálló Isten, aki a hazug esküvésemet nem nézte el, kemény csapást mért rám.

Az 1704. évben bekövetkezik Szoboszlónak inségteljes végromlása. A pogány tatárság a várost hirtelen megszállotta, de minek fessek le mindnyájunk lelkébe

oly fájdalmas emlékekkel bevésődött eseményt — s a lakosság nagy részét rablánczra fűzte.

A kegyetlen pogányok férjemet — a ki védelmemre vitézül kardot rántott — szemem előtt gyilkolták le . . . Az iszonyat borzadálya reszkettet meg, ha arra a rémes percre gondolok Gőzölgő piros vérétől ruhám teljesen be lett itatva. S ezzel az ijesztő vörös ruhában, gunyt űzve szivfacsaró fájdalommból, kényszerítettek itt hagyni drága édes szülőföldemet.

. . . Keservesen megvezekeltem hamis eskümért. Százakra ment a boldogtalanok száma, a kikkel rabláncra fűztek kinzóim. Kimondhatlan volt a szenvedés, aminek ki voltunk téve utközben. Táplálékunk nagyobb-részt undort gerjesztő hulladékból állott. S 7 águ kor-bács serkentette elernyedő tagjainkat a tovább vonsoz-lásra. Fáradtságos utazás között szállítottak Konstanti-nápolyba, ahol az emberpiacon engem a nándorfehérvári basa számára vásároltak meg. Hitvány áru voltam, potom árban vettek meg, aminek az lehetett az oka, hogy az utközben való nyomorkodás lesoványított. — Ujabb kimondhatatlan nyomoruságos fáradalom után jutottam Nándorfehérvárra Kara Mustafához, a basához.

XI.

A háremben.

Az ezután bekövetkezett szenvedés eddigi kinjaimat mind felülmulta.

Nándorfehérvárt Mustafának a hatalmas basának a háremébe kerültem, a hol az ő egyik feleségének Fatimének szolgálatára lettem kirendelve, s annak rab-szolgálója voltam.

Fatime táltos volt, a csillagokból olvasott, s a fűvek gyógyhatását ismerte.

Nagyon szép, s e mellett tudós, okos s mindenható asszony hírében állott.

Csudáltam, szerettem, de egyszersmind remegtem is tőle. A föld legkülönösebb asszonyának ismertem, mert a legmagasztosabb s legundokabb lelki tulajdonságokat lehetett felfedezni benne. Izzó szenvedély lakott szeszélyes vérében. Mindig késznek hittem a legnagyobb erény s a legnagyobb bűnre.

Amint észre vette, hogy a csillagok járásának titkai érdekelnek, megszeretett. Valóságos belső barátnőjévé tett, s rábirt, hogy a csillagjóslást megtanuljam. Ha észrevette, hogy a kitartásom hiányzik, s a tanulást abba akarom hagyni, szigorral járt el velem szemben. Ennek köszönhetem, hogy ezen nehéz tudományt Abumassar és Haliben Rodoan híres astrologusok műveinek áttanulása után elsajátítottam.

Hosszu éveken keresztül nem volt alkalmam a basát meglátni. Valahányszor Fatime fényes termein keresztül ment, nekem onnan távoznom kellett. Midőn egyszer ez iránti vágyamat burkolt szavakban elárultam, szokatlan indulatossággal kiáltott reám:

„Anna! A csillagokból azt olvastam, hogy nagy szerencsétlenség ér, ha a basát megismered!“ . . .

A tudás, ahelyett, hogy alázatosságra tanított volna, mindinkább elbizakodottabbá tett.

Fatimével sokszor élénk eszmecserét folytattam. Többször, ha különös szeszélye úgy hozta magával, vitatkozásba bocsátkozott velem, amire különösen az adott alkalmat, hogy világfelfogásunk nagy eltérést mutatott. Ő az akarat szabadságát, mint telivér török aszszony teljesen tagadásba vette, s mindent az anyagból magyarázott ki, míg én azt vitattam, hogy a szellemnek, a léleknek is megvan a maga befolyása, és célja.

Lassan-lassan mind szenvedélyesebbek lettek vitatkozásaink, s úgy tetszett, mintha kezdtünk volna egymástól elidegenedni.

XII.

Csillagjósolás.

Nemes Tanács! Gellért András uram vádként hozta fel azt is ellenem, hogy én csillagjóslassal foglalkozom. Ugyanazért szíves kegyelmöket kérem, hogy az asztrológiának, a csillagjósolásnak a tudományáról pár felvilágosító szót elmondhassak. Törökországban, sőt egész keleten a csillagjósolást nem tartják bűnnek. Annyira el van az terjedve, hogy az emberek semmi fontosabb dologba nem fognak a csillagok megkérdezése nélkül. Benne gyökerezik ez kelet buja tespesztő levegőjében, s fatalistikus világnézetében. De a csillagjósolás útján az emberek jövője kiolvasásánál használatba vett titkos horoszkóp itt nyugat országaiban szintén ismeretes, hol még fejedelmeink is foglalkoznak vele.

Ha nem volna tudomány, nagy nevű, tudós csillagászok között nem volnának hívei.

Az a kérdés, hogy van-e hát valami alapja? Mert nagyon sokan tagadásba veszik.

Az emberek életfolyama a fátumnak van alá rendelve, hasonlóan a kék égbolton ragyogó csillagok táborához, a melyek pályafutása is szintén végzettszerűleg van előre kimérve.

Elvitázhatlan az összefüggés s az ebből következő befolyás, a mely a csillagok járása s az emberek sorsa között van.

Beigazolja ezt mindnyájunknak a belseje, ha éjjel a csillagokkal ékeskedő csodás eget vizsgáljuk.

Az ezernyi csillagvilágok óriási, pontos, egymást kikerülő utja, a hangtalan némaság, a titokzatosság édes varázsa elszédít, fogva tart bennünket.

A tér s idő végtelenségének a csillagvilágok által meghatározni képzelt mérhetetlensége — felemel és lehangol.

A mély tudósok azt állítják, hogy a vonzás és taszítás örök törvényei regirozzák a csillagok járását. De hol a vonzás, mi a taszítás? Senki sem tudja megfejtteni.

Kerülik egymást gyűlölködve, s szeretkeznek egymással megmagyarázhatlan indokból az ég szenvedélyteleneknek látszó csillagai.

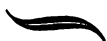
S a mint az égben fent a Vonzás s Taszítás, úgy a földön lent az emberek tetteit mozgásba hozó Rokon s Ellenszenv titokzatosan örök rejtély maradnak az avatatlanok előtt. Ugyanazon kérlelhetetlen törvények igazgatják az eget mint a földet.

Minden ok hullámverésszerűen megteremti az okozatot.

Ha egy csillagot látunk fájón letűnni az égről — önkénytelenül távoli kedvesünk elhunytán aggódunk.

Az összefüggő okláncolatok titkáról a leplet fellebbenteni az asztrologia feladata.

A csillagok járása nyitott könyv, a melyből az avatottak az emberek sorsát kiolvashatják. De ehhez a nehéz tudományhoz az ég titkainak ellesése, az emberek örömei, fájdalmai s szenvedélyei rugóinak kiismerése, nagy tapasztaltság, okos fő, és érző szív kívánatnak meg.

XIII.

A basa.

Nemes Senatus ! A negyedik évben a csillagjós-lásban oly meglepő találékonyságot, s oly eredeti öntudatos felfogást tanusítottam, hogy nagy titokban egyik-másik hozzám fordulónak jósolgattam is, a mi által tudtomon kívül nagy hírnévre tettem szert.

Éppen ez okozta vesztemet. Egy napon a basa felrendelt magához.

Szivdobogva állottam meg a hatalmas ur előtt, a kinek kezében sorsom le volt téve.

A beteges sárga arc-szinű ember ideges kapkodással beszélt, mi közben szemei lázas tűzben égtek.

Azon jószágos kérdést intézte először hozzám, hogy meg vagyok-e sorsommal elégedve.

— Hatalmas uram ! — válaszoltam — én egy idegen szép országból lettem erővel kiszakítva. Csak nagy nehezen tudom megszokni a török világ szokását, külön erkölceit. Hazám iránti vágyakozásomat egyedül urnóm szivjósága enyhíti s kárpótolja.

Látszólag jó hatást tett reá remegő válaszom.

Beszélgetés közben megjegyzést tettem kedvezőtlennek látszó egészségi állapotára s egyuttal szerény hangon felemlítettem a biztos gyógyszert, amit használnia kellene.

Attól kezdve élénkebb vizsgálódással nézett reám, majd végül a csillagjós-lásról kezdett velem beszélgetni.

Adott feleleteimmal meg lehetett elégedve, mert legnagyobb meglepetésemre azt az utasítást adta, hogy jövő héten a csillagok járásából mondjam meg, milyen magatartást tanusítson ő a nagyvezérrel szemben, aki-

től azt a parancsot kapta, hogy 1000 embert küldjön a velencések segélyére.

Ezzel a kihallgatásnak vége volt.

Csak így jöttem rá, hogy Fatime urnőm a basa kegyeit a csillagjóslással és kuruzslással nyerte meg, s így tud reá oly különös hatalmat gyakorolni.

Ezen esemény után a háremben általános irigység tárgya lettem.

De a kitüntetést nyomban követte a megaláztatás, úgy hogy még az elbizakodásra sem volt időm.

Este minden kikérdezés nélkül a szolgák megragadtak, s egy irtóztató földalatti börtönbe zártak, a börtön felügyelő véresre korbácsolt, s keményen rám rivalva értésemre adta, hogy mindaddig be leszek zárva, amíg az ellopott egyik csillagászati eszközt elő nem adom.

Tehát a bűnök legutálatosabbikával a lopással voltam vádolva.

Két napig senyvedtem a legnagyobb kétségbeesés között éhen szomjan a tömlőcben, s talán elpusztultam volna, ha Jussuf eunuk, aki rokonszenvének megmagyarázhatlanul számtalanszor jelét adta, titokban élelmi szert nem juttat hozzám, s pár szóval nem bátorít irtóztatos helyzetemben.

Harmadnap Fatime színe elé jutottam, keményen megfenyegetett, s tudtomra adta, hogy a lopás vádjá csak ürügy volt elzárásomra. Ha pedig jövőben a basa kegyeit kinyerni merészlem, engem, mint rabszolgálóját, kivel szabadon rendelkezik, a vízbe fojtat.

Lábai elé borulva kértem, hogy fogadjon ismét szeretetébe. Még gyermekkoromban azt tanultam, hogy a tiszta igazság feltárása erkölcsi kötelesség. Semmit el nem titkolva, megvallottam leplezetlenül a basával való beszélgetésemet.

— Ha a basának elárulod, hogy be voltál zárva — kiáltott ingerülten — a fejeddel játszol.

Nagyon lehangolt, hogy Fatime szeretetében csa-

lòdtem, kinosan tapasztaltam az önzò ridegségét, s ingatagságát.

Néhány nap mulva a basa ismételten magához hivatott. Most kitüntető szivességgel fogadott.

A kedvező véletlen alkalmat adott akaratlanul is kihallgatni 2 főur beszélgetését.

Ennek s a csillagok járása alapján a basa előtt azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy a nagyvezér bukása befejezett dolog.

A basa ezután mind többször rendelt magához, úgy hogy végül több fontosabb ügyet együttesen tárgyaltunk le elintézése előtt.

Bezáratásomat a basa előtt elhallgattam.

Hanem minél inkább érezte a basa a kegyét velem, annál jobban remegtem biztonságomért. Éjjel álmaimból a legkisebb nesz is arra a gondolatra ébresztett, hogy nem ismételteti-e meg velem az alattomos Fatime a tömlöcbezáratási jelenetet.

Egy alkalommal szokatlan leereszkedőnek, kedélyesnek s bizalmaskodónak látszott a hatalmas ur. Szemei csodás izzó nyugtalan fényben égtek. Minden bevezetés nélkül meglepő kérdést intézett hozzám, amely a vért elállította ereimben :

— Anna ! szeretnéd-e, ha te az én Fatimém lehetnél ? . . .

Hosszas csend állott be.

Ekkor jutott eszembe Jussufnak, a velem megbarátkozni kezdő eunuknak a jóakaratu figyelmeztetése, hogy a veszélyes basával szemben a legnagyobb óvatossággal viselkedjem, mert kedvelt nőit rendszerint vízbe fulasztással szokta honorálni. Ez a pályafutásuk vége, ami bizonyára nem a legirigyelendőbb kitüntetések közé tartozik.

— Hatalmas uram ! Élet és halál ura ! — feleltem remegve — nem veszed rossz néven, ha annak adok kifejezést, hogy ezen megtisztelő kérdést különösnek tartom. Fatime kegyencednek, az én urnőmnek jó-

ságát soha el nem felejthetem, s bizonyára te sem kívánhatod, hogy önmagamát megtagadva, a rut hálátlanság bűnébe essem.

— Édes leányom! — mondta a basa mosolyogva — Allah bölcs rendelkezése szerint a kert azért van virágokkal felékesítve, hogy bennünket férfiakat gyönyörködtessenek. S van-e olyan virágnak célja, a mely nem engedi illatát élvezni

Szorongó kétség, folytonos, halálos veszély előérzete tette kinossá napjaimat. Midőn váratlanul közbejött esemény segítségemre sietett.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XIV.

Szökés a háremből.

Konstántinápolyba egyik idegen fejedelem fogadtatására rendezett ünnepség fénye emelésére a basa is be volt rendelve, a ki Fatime kegyenczét is magával vitte. Másnap Jussuf eunuk értesített arról, hogy a kínálkozó alkalom elérkezett azon régi terve kivitelére, hogy gyűlölt rabságunkból megszökjünk. Kérve kérte a megvalósításhoz beleegyezésemet.

Örömmel ragadtam meg az alkalmat, hogy kinzó helyzetemből, ha még halálos veszély árán is, megszabaduljak.

Jussuf a szökés tervében genialis leleményességet tanusított. A basa fia, Ali bég, éjjelenként reggeli 2 óra tájban nagyon sokszor ki szokott osonni a várból, s ily alkalmakkor hordszéken 2 szolgájával vitette magát kalandokra a Dorcsol városrészbe. A véletlen segélyünkre sietett. Ali bég hirtelen beteg lett. Jussuffal a hordszéket kiloptuk, s elhelyezve benne Ali béget helyettesítő felöltöztetett bábut, reggeli 2 órakor mint az ő szolgálai, — én is férfiruhába öltözve — merészen a várkapunak tartottunk. Minden nehézség nélkül kiengettek az örök bennünket.

Nagyot lélekzettünk, midőn a magas várból a Dorcsol városrészbe érkeztünk.

Az utcák teljesen néptelenek voltak, a csendet csak is az időközökben felváltó őrjáratok egyhangu katonás léptei zavarták meg, a mik elől óvatosságból alkalmas helyeken húzódtunk meg.

Reggeli 4 óra lehetett, mikor a Dunát elértük, a hová a megbeszélte terv szerint Csendes Pál halászt, Jussuf ismerősét vártuk, a ki azt ígérte, hogy bennünket Orsovára szállít.

XV.

A felismerés.

A méla hold ezüstkékes fénye kísérteties szinnel rezgett át a tájon, fantasticus alakokat rajzolva a közeli suttogó füzesre. A Duna habjainak zsongása lágy bágyadtsággal szállott meg. A gyermekkori emlékek bűbája elevenedett fel előttem, édes álomképek fogták hatalmába lelkem, midőn Jussufnak a sebhelyektől elcsufított arcára pillantottam.

— Ki vagy te, rejtélyes ember? A ki sejtelem-szerűleg felidézted az örökre elveszett multat előttem, s a kit Allah vagy a magyarok jó Istene szabadítóul jelölt Sebhelyed ismeretlenné tett, s mégis a lelki szemeim előtt oly ismerős vagy

— Én Bökönyi József vagyok Szoboszlóról. Első perctől megismertelek, Anna, de a tulságos óvatosság, félénk tartózkodás nem engedte, hogy eláruljam magam.

Különben erre alkalom sem mutatkozott.

Jussufról szomoru mély lehangoltság riált le.

Erre elementáris erővel tört ki belőlem a fékezhetlen vad öröm. Elfeledve a veszélyes helyzetet, elragadt a pillanatnyi felhevülés gyönyörűsége. Ráborultam Józsira, az én kedves gyermekkori játszótársamra, s tulvilági itassággal forrón keblemre öleltem, s ajkammal kéjesen csókoltam vég nélkül . . . önfeledten

— Te vagy az én mindenem — fuldokoltam magamon kívül, s minden egyes eltorzító sebhelyet külön-külön őrülden csókoltam — te vagy az én igazi szépségem, lelkem egyedüli gyönyöre, bálványom, Istensége, akit szeretek, leborulva imádok örökkön örökké . .

— Anna — huzódott vissza a szeretett férfi —

térj magadhoz . . . E hely ezer veszélyt rejt . . . Megmenekülésünket kockáztatja. Hideg vérre van szükségünk, hogy kinzóink kezébe vissza ne kerüljünk . . .

— Eh! Mit nekem a veszély, a te arcodból bátorságot meritek száz halállal, ezernyi kínos gyötrelmel szembe szállani . . . Csak te szeress Józsi . . . a te szerelmed maradjon változatlan . . . És mondjad . . . szólj . . . úgy-e szeretsz ?

Józsina ölelő karjai fázós fëlénkséggel hanyatlottak alá, arca mérhetlen fájdalmat árult el, szemeiben könnyecsepp csillogott, aztán elcsukló hangon suttogva megszólalt :

— Köszönöm Anna, hogy most is oly jó szíveddel, hűséggel vagy irántam. Én is önfeláldozó hű testvéred leszek, mindvégig. Hisz azért akartam szabaditód lenni . . . Meg egy más érzés is ösztökölt . . . Édes jó anyámról mindez ideig soha nem hallottam semmi hirt, egyedüli kívánságom, hogy őt még egyszer láthassam az életben . . . Előérzetem azt sugja, hogy elpusztulok az uton, arra kérlek, hogy ezt a kis imádságos könyvet, amit tőle kaptam, juttasd vissza kezéhez. Ezer veszély között hűségesen őriztem. Talán ez mentett meg engem eddig minden veszélytől . . . Mond el neki, hogy oly sokszor gondoltam az ő áldott lényére . . . Ropant kínos szenvedések között hoztak ide Darul Dsihadba (Nándorfehérvárra) s azoknak betetőző koronájaként juttattak kinzóim a mostani helyzetbe. Azt mondja egy török közmondás, hogy Allah a szerelmet az égből a földi élet megédesítésére küldte le . . . Anna, engem eunuk-ká tettek, a szerelem csókjainak tűzét, mézének édességét elveszítettem . . . A virágjának illatát én már nem érzem . . .

És a megtört, elkinzott ember gyötrelme oda volt írva eltorzított sebhelyes arcára, ahonnan a lemondás végtelen szomorúsága sirt le.

Ugy tetszett, mintha lent a Duna habjainak ré-

mes suttogása Józsi fájdalmát visszhangoztatná . . és fent a Dsamija mecsetből megszólalt a müezzim mélabus, az élet örök fájdalmára figyelmeztető, vontatott imája

Elfogultságunkból Csendes Pál halász érkezése vert fel. A csónakjába beültünk, s minden veszély nélkül Orsovára értünk.

Itt nagyot lélekzettünk . . . Alapos reményt kezdtünk táplálni arra, hogy rabságunkból kiszabadulva — végre valahára — oly hosszú idő után — szabad emberek leszünk.

Csendes Pál, a jószivű, derék halász egyik ismerősénél kipihentük az ut fáradalmait, s aztán minden lebeszélés dacára utnak indultunk, hogy mihamarabb szeretett, s annyira óhajtott szülőföldünkre, az édes otthonba haza érhessünk.

XVI.

A paradicsom.

Óriási lakatlan erdőségekben, ismeretlen kietlen sziklás tájakon bujdokoltunk, lehetőleg kerülve a lakott helyiségeket. A legfélelmesebb fenevadtól sem remegtünk úgy, mint az embertől. Száz és száz veszély fenyegetett bennünket elvesztéssel, amikre elutazásunk előtt komolyan lettünk figyelmeztetve. Élelmi szereink elfogytak, 6 napon át a legsilányabb táplálékkal, legnagyobb részben erdei bogyókkal és gyökerekkel táplálkoztunk.

És ez volt életemnek a legboldogabb, lázálmás 6 napja.

Az igazi boldogság nem kíván fényes palotát, nincs kötve dusálkodó vagyonhoz. A legnagyobb egyszerűség, sőt nélkülözés is megelégedetté teheti az életet, ha a szív igényei ki vannak elégítve. Egy hatalom tartja össze a természetnek, az emberi társadalomnak széthuzódó erőit.

Ez a titkos, átható, mindenütt feltalálható, s mindent kormányzó erő : a szeretet.

Az őserdő sötét falombjainak édes zengése, a madarak egybehangzó vig éneke, a sziklák fölött kibukkanó nap szinompás pirkadása mind-mind a szeretet hatalmát hirdette, s azt sugározta vissza ezer búbajos csábképben.

A bibliai paradicsomi élet gyönyöreit loptuk meg, olyan életet élve, mint az első emberpár: Ádám és Éva

Természet alkotta barlang volt lakhelyünk, illatos

mohpázsit fejaljunk, vig csörgésű hegyi forrás italunk, s a vad őserdő titkos lombsűrűje menedékünk . . .

A folytonos rettegés veszélye csak inger volt boldogságunkra, s az ezer apró figyelem, s az egymás iránti szeretet megelőzése bőven feledtette az elfogatás félelmét.

A hatodik napon egy csodásan átlátszó, tiszta tóhoz értünk. A leáldozó nap akkor surrant át az erdő mély sötétjén. A közeli magas kősziklától visszasimuló tündéri fény bearanyozta a tó vizét, amely vakító káprázatban tüntette vissza saját arcképmásainkat, régi elmosódó vágyak élethű felelevenítésével.

A régi gyermekkor varázsa villant elénk, midőn játszi gondatlansággal gyönyörködtünk otthon a Kő-sély folyó viztükrében önnönmagunk boldogságtól mosolygó arcképein.

A tündéri látványtól el voltam ragadtatva.

Megittasultan susogtam Józsi fülébe :

— Józsi! Édes Józsim! Mi itt visszaálmódjuk magunkat a boldog gyermekkorba kárpótlást nyertünk az átszenvedett évekért az ezeregyéjszakai tündér meséket éljük végig Te vagy a hős, a délceg lovag, aki megküzdesz kitartó szerelmeddel ezer veszély között szerelmesedért De mi az Józsi? . . . miért zavarod boldogságomat? A mai nap többször vettem észre, hogy arcodon egy-egy sötét árny vonul végig, ami szívembe csapódik félelmetes keserűséggel.

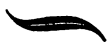
Mély szomor látszott Józsin, majd egy eltitkolt könnyecsepp csillogott lelkes szemében.

— Sötét előérzet kinoz. De nem akartam anyagi szivednek but okozni . . . Eltitkoltam agodalmam, hogy minél hosszabbra nyújtsam boldogságom. Az irigy sors közbelépett Őh : Érzem, hogy édes anyámat soha nem látom meg.

Megdöbbenve néztem reá.

— Ebben az őserdőben eltévedtünk, s a mellett
kínzóink körmei közé jutottunk.

A káprázatos menyországból a rideg földre zu-
hantam.

XVII.

Elfogadás.

Amint felocsudtam álomszerű állapotomból, borzadva tapasztaltam én is, hogy eltévesztettük az utírányt, s teljesen tájékozatlanul barangoltunk. Majd rettegve láttam, hogy három fegyveres bandita már régóta követ bennünket. Kikerülni nem tudtuk. Amikor elértek, közrefogtak, s színlelt barátsággal felkértek, hogy fél napi távolban fekvő lakásukon kipihenés céljából látogassuk meg.

Látszólag örömmel fogadtuk ajánlatukat.

Ösztönszerű félelmünk nem volt alaptalan.

Ugyanis főnökük hátul maradván egy izben tört magyar nyelven — hogy ne érthessük meg — örömmel beszélte társainak, hogy a basa elszökött szolgáit fedezte fel bennünk.

Az út egyik kanyarulatánál, amely a három üldözőnket szétválasztotta egymástól, egy intésre futásnak eredtem, s abban a pillanatban József az egyik banditát hirtelen nyakszirten kapva, a mélységbe betaszította. Az éber főnök Józsiira rohant, s törével szíven szurta.

Mindez egy pillanat műve volt.

Az iszonyat dermedtsége megzsibbasztotta erőmet, kimondhatlan fájdalommban földre rogytam. Talán elmenekülhettem volna. De nem arra gondoltam Egyedül az irtóztató veszteség töltötte be szívem. Oda rohantam Józsihoz, ráborultam, s fuldokolva csókoltam hidegedő ajakát, hogy életre ébresszem. Imádott Józsim végső lehelletével is édes anyjáról emlékezett meg.

A banditák megköttözve hajtottak sziklabarlangjukba

Egyed Balázs, az egyik senátor el nem titkolható zokogásba tört ki, s siró hangon kiáltott fel:

— Szegény Józsim! Az én egyetlen drága gyámfiám! . . .

Mindenki meghatottan tekintett a könnyező senátorra, s sok idő telt el belé, míg Ördöngös Anna tovább folytathatta csudás történetét.

El kell mondanom — beszélte tovább a szép vádlott asszony — hogy az a vidék tele van a közbiztonságot veszélyeztető hegyi rablóbandákkal. A török kormány, úgy látszik, szívesen szemet huny kegyetlenkedésükért, sőt talán elő is segíti működésüket. Bizonyára az a titkos feladatuk, hogy a magyar s német hadcsapatokról teljes állandó tudomást szerezzenek, s az elvesztett területek visszavételénél kéznél legyenek.

Harmadnapra az óriási fáradalmat kipihentem. Ekkor a főnök tudtomra adta, hogy a fejemre 1000 piaszter van jutalmul kifizetve, s ép azért örködni fog drága életemre s egészségemre, s figyelmeztetett, hogy a megszökést meg se kíséreljem, mert azzal sorsomat nehezítem meg.

Látszólag belenyugodtam helyzetembe. Sőt, hogy a bandita főnököt megtévesszem, magam sürgettem a basához visszaállítatásomat. Ez alatt úgy viselkedtem, hogy teljesen nélkülözhetetlenek tartottak elrablóim.

Egy nap a főnök így szólott!

— Te Anna! Ugy látszik, új helyzetedbe beletöröttél. Sorsodról másképp rendelkeztem. A basa 1000 piaszterjéről lemondok. A banda tagjai megszerettek. . . Vagy belépsz közénk működő rablónak, vagy felvigyázat mellett itt maradsz a barlangba gazdasszonynak. . . Három napi gondolkozási időt adok.

Három nap elteltével beléptem a rablók közé tagtársul. A rablótársaság tisztelt tagjai nagy örömmel vettek maguk közé. Dus lakomával ültük meg dicsőséges felavatásomat.

XVIII.

Anna a rablók között.

Mai napig is rejtély előttem, hogy miféle felfedezett jeles tulajdonságaim alapján érdemesítettek nemes rablótársaim a maguk közé való felvételre.

Ez mindenesetre nagy kitüntetés volt reám nézve, a kinek az volt az egyedüli érdeme, hogy a fejemre jutalomdíj volt kitűzve.

Bökönyi József legyilkoltatása után teljesen megrendültem, lelkem eltompult s úgy éreztem, mintha minden felmagasztosító nemesebb érzés kiveszett volna szivemből.

Átalakultam. Az utóbbi napok rémes eseményei, az undorító környezet hatása alatt a megszabadulás reményétől megfosztva, teljesen eldurvultam.

Minden szép s jó iránt fagyos közönbösség vett rajtam erőt.

Csak egy érzés hatott át, acélozta meg idegeimet, a bosszu sötét, soha ki nem alvó indulata a rablófőnök iránt, a ki imádott Józsimat legyilkolta.

Óh! Nem akkor hal meg az ember, mikor a koporsót beszögezik felette — hanem midőn az éltet be-aranyozó vágyai, reményei elhervadnak . . . Élőhalottá lettem.

Csak ekkor vettem észre, hogy az irtóztató szenvedés mily átható bölcseséget kölcsönöz.

Ekkor jutottam arra a meggyőződésre, hogy a fátum kíséri az embert egész életén át, a bölcsőtől a koporsóig, s ekkor láttam át, hogy szerencsétlen csillagzat alatt születtem

Ezen eltompult lelkiállapotomból sejtették a rablók, hogy hozzájuk illő, méltó társ lehetek.

A mint a körülményekkel ismerős kezdtem lenni, a nemes társaság működésének én lettem az irányítója. Az én indítványomra lett elhatározva, hogy a fegyver a rablásoknál csak legvégül, kivételesen használtassék, gyilkolások mellőztessenek.

Ujabb s újabb eredeti eszmével léptem fel, a miért társaim nagyon megszerettek, s vakon biztak bennem. Csak egyedül a társaság legidősebb tagja, Ursus, egy megrögzött vén gonosztevő pislogott bozontos szempillája alól bizalmatlanul reám, folyton dörögve :

— Nagy hiba volt asszonyt be venni a csapatba közénk. Ez visz bennünket a bitófára !

De a durva, hajlíthatlan vén medve dörögésére senki sem hallgatott.

Csak az volt az agasztó, s kezdte elviselhetlenné tenni helyzetemet, hogy a rablófőnök mindinkább erősebb szerelmi ömlengésekkel állott elé, s erélyesen sürgetett, aranyhegyeket ígérgetve, hogy lépjek vele házasságra.

Szerencsémre, egy oláh ifju — Karolus — hasonlóan olthatlan szerelemre gyuladt irántam, a ki féltelmes bivaly ereje s fellobbanó természeténél fogva, még a főnök előtt is rettegott tekintélyként szerepelt.

Körülbelül fél év telt el, midőn egy vásáros kereskedő karavánt akartunk kirabolni.

Alkalmat találtam arra, hogy a fenyegető veszélyről értesítsem.

Hatan mentünk 12 kocsi kirablására a főnök vezetése alatt.

Midőn a kereskedőket megtámadtuk, én és a magam részére hódított Karolus a kereskedők táborába léptünk, s a megállapított terv szerint Karolus segítségével a rablókat lefegyvereztük, s gúzsba kötve egy szekérre felpakoltuk.

Legtovább védekezett a rablófőnök, a kit csak

ugy lehetett ártalmatlanná tenni, hogy Karolus a lábába belelőtt.

A gőzölgő piros vér égő bosszumat kielégítette, lassanként csillapulni kezdett forrongó dühöm, megszólítottam a vérvesztéstől halványuló főnököt :

— Te már nem kapod meg az én fejemre kitűzött 1000 piasztert. Hanem én a te fejedért a 100 máriást zsebre vágom !

A főnök irtóztató hörgés közt felelt.

— Légy boldog vele édes Anna ! s egy őrizetlen pillanatban emberfeletti erővel az út melletti feneketlen mélységbe ugrott le, a hol egy kiálló kősziklán teljesen összeroncsolódott.

— Isten veled, édes Anna ! susogta lelkét ki lehelve.

XIX.

Haza utazás.

A vásáros kereskedőkkel Kolozsvárra értünk. Útközben a hűségese kisérőm Karolus gyógyíthatlan betegségbe esett és meghalt. Egy heti idő kellett, hogy erőmet egy jószívű kereskedő házában gondos ápolás mellett visszanyerhettem.

El sem tudom mondani, hogy mennyire elfogott a szülőföldem iránti olthatlan vágyakozás. Azt tekintettem életem egyedüli boldogságának, hogy édes szülőföldemet megláthassam, levegőjét szivhassam, puha, foszlós kenyerét ehessem, s jó szüleimet megölelhessem.

Hosszu fáradságos utazás után végre Szoboszló határára érkeztem. Midőn a szent földjére léptem, úgy éreztem, mintha új élet tárult volna fel előttem.

A nap ragyogó aranyszálakkal sugározta be a mezőt, csodás tündéri fényben tűnt fel az egész láthatár. Sejtelemszerű ködbe burkolódzott a templom kimagasló tornyával. Égből jövő hangként hivatgatott a harang elmosódó kongása

Gyönyörtől elkábulva borultam a földre, s mint a török a Mohamed próféta koporsóját — csókokkal borítottam, s sokáig ott zokogtam tuláradó örömömben.

S ah! Csak ezután kellett a kétségbeesés fájdalomával éreznem, hogy még nem telt be számomra a keserűség pohara Tapasztalnom kellett, hogy az élet csalódások csalódása. Látnom kellett, hogy a sors még ez után szabott ki reám itthon igazi szenvedést és gyaláztatást, mely az örök erkölcsi halál bélyegét súti reám, ahonnan soha nincsen, — talán még a tulvilágon sincs feltámadás

A szép vádlott asszony szemei tele lettek könny-cseppekkel, s mint ragyogó gyémántok a senátor uraimék szívében a részvét melegét öntötték be, aztán zokogásba tört ki.

Jámbor István notárius uram, akitől a halál 3, a törvény pedig 2 asszonyt választott el, s a kit nőgyölölőként ismertek s a mellett kőszivű volt, oda sugta a főhadnagy uramhoz :

— Ha még tovább hagyjuk mesélgetni ezt az ördögös personát, a nemes senátus tagjainak a szívét mind ellágyítja, — s akkor a vérszomjazó néppel gyűlik meg a bajunk.

A ravasz főhadnagy bal szemével sunyítva, kezével egyet legyintett, amely jelképes beszéd tudvalevőleg azt jelentette, hogy mindenek annak rendje s módja szerint a törvény értelmében el lesznek intézve.

Aztán jóakaratu hangon szólalt meg :

Csak beszélj tovább mindeneket el, hogy a nemes senátus teljesen tájékozódást nyerjen !

A szép asszony magához térve, folytatta tovább :

— Édes szüleimet már nem találtam az élők között. Csak a temetőben sirhalmaikon panaszolhattam el keserveimet. Egyedül, elhagyatottan állottam e nagy világon.

Szoboszlóra érkezve, már első napokban egy szegény leányt nehéz betegségéből gyógyfűves fürdővel kigyógyítottam. Ennek a csodás esetnek híre futamodott. S szabadkozásom dacára a lakosság a betegjeit hozzám hozta kuruzsolás végett, kik közül sokat meg is gyógyítottam. A néptől kitüntetésül Ördögös Anna nevet nyertem — s a magistrátustól az elzáratás meggyaláztatását. A jobb móduaktól 1—3 máriást is elfogadtam, mert a debreceni nagyerdőből kellett a gyógyfűvet összeszedetnem, ami 1—2 napi fáradságomba is került. Gellért Gáspár uramnak a fiát én nem öltem meg. Tudtam, hogy halálos beteg, s nem akartam gyó-

gyítani. Atyja s hozzátartozói rákényszerítésére tettem a fürdőbe. A csillagok járásából sok károsultat értesítettem, hogy eltévedt jószágaikat hol találhatják fel.

Minden tettemnek az volt a rugója, hogy tudásommal Isten segélyével embertársaimnak, a közérdeknek szolgáljak.

Gellért Gáspár uram ádáz dühvel szórja rám vádjait. Miért akar elveszíteni, mikor azt állítja, hogy szeret.

XX.

A védekezés vége.

Nem fárasztom tovább a nemes senatusnak nagy türelmét.

Elbeszéltem életem folyását, a végzettel szemben megpróbálkozó inséges küzdelmemet. Nem szükség arra hivatkoznom, hogy ha emberi dolog vétkezni — isteni cselekmény: megbocsátani: . . . Csupán egy a védpaizsom: a tiszta lelkiismeret Emelt, nyílt homlokkal állok a nemes tanács színe előtt. . . .

A senator uraimékat annyira meghatotta a szép vádlott elbeszélése, hogy ha azonnal ítéletet kellett volna hozni, a vád alól teljesen abszolválják.

Ámde már akkor be volt hozva a magistratualis vádló és védő fiscalismus rendszere, feladata volt, hogy a meglágyult érzelmi sziv sántasága kireperáltassék, a tárgyilagossággal kérkedő — és az egyenesen járó rideg észnek a megfelelő hely biztosíttassék.

A fiskálisoknak a dolog természete szerint hosszú időre van szükségük, hogy az igazságot felderítő nehéz feladatuknak eleget tegyenek.

A további tanácskozásnak e miatt ez alkalommal végét kellett szakítani.

Mikor a tanács széteszlott, kifelé menet a főhadnagy uram egyet csettintett nyelvével, s oda szólt a rideg notárius urhoz:

— Ez az Anna ördögösen szép asszony! Hogy tudja magát kellemeztetni! . . .

A notárius fejét megcsóválva dűnyögte bajusza alatt:

— Hm! Ez az első eset, hogy főhadnagy uramat egy asszony személy levegye a lábáról.

XXI.

A két fiskális.

Azt a visszásságot, ami a közönség és a szakember közötti, s a kereslet, s kínálat egymáshoz viszonyában sok tekintetben mutatkozik, azzal a száló közmondással szokás humorizálni: minél több orvos van, annál több lesz a beteg, s minél több a fiskális, annál több a per.

Régebbi időben hasonlíthatlanul kevesebb volt a fiskális, hanem ennek megfelelően, kétségtelenül kisebb is volt a perek száma. A fiskálisok úgy segítettek magukon, hogy alaposság örve alatt egymásnak neki agyarkodva, végnélküli hosszúra nyújtották a pereket. Ebben az akkori rendezetlen peres eljárás is nagy segítségökre volt.

Szoboszlón ekkorában két nagy tekintélyű prokátor élt. Az egyike Fodor János igazi fogas prokátor, aki hálás talajt talált Ördöngös Anna védői tisztében fényes tehetségének csillogtatására. A másik nemes Jenei András volt, aki mint nemes szabad privilegialt Szoboszló hajduvárosa magistratusa részéről legitimus fiskális prokator szintén nem hagyta bordában a vásznat, s vádlói hivatása feladatát csak úgy gondolta betölteni, ha Annát koromsötétre befeketíti.

Megkezdődött a két fiskális urnak végnélküli tintaharca. Vagdalták egymás fejéhez a kiválogatott okokat, s kicserélték saját álláspontjuk bebizonyítására a boszorkányságra s táltosságra vonatkozó nézeteiket, hogy szinte gyönyörűség volt nézni azt a buzgalmat, amelylyel iparkodtak egymás meggyőzni arról, a mire nézve maguk is zavaros fogalommal bírtak.

A városi levéltárban foglalt perbeli adatok tanusítása szerint Fodor János védelme így hangzott:

„vádlott simpliciter tagadja, hogy ördögi büvöléssel, bájolással, nézéssel élne. Hanem a közönséges romlaskor s rablaskor elvitetett, több kereszténységgel együtt, s ott török asszonya táltos lévén, kis kényetelenség alatt kellett akaratján kívül is tőle tanulni, de nem ördögi tudományt, sem praktikát, mert a táltos úgy haragszik az ördögre, mint szintén mi, hanem a csillagzásból és az ég forgásából oktattatott, miképen vegye eszébe a nézéseket. Mert nemcsak vádlott tanul az égnei és a csillagoknak forgásából, hanem még a nagy tudós astrologusok is vizsgálódnak és jövendőlnék. Vádlott is szintén úgy eszébe vehette és megtalálta mondani valamely embernek eltévelyedett jószágát.“

Erre Jenei András a vádló fiskális a többiek között előadta:

„vádlott defensioja, hogy Törökországban tanulta valamely pogány asszonytól a tudományát, nem ér semmit, mert sok keresztények, kik akkor elvitetettek, — Isten megszabadítván — munkájokkal tisztességesen keresték élelmöket, nem ilyen tudománynyal, mint vádlott. Mint maga vallja, táltos volt az ő asszonya. Ki hiszi? Mert hiszen keresztyén ember táltost nem látott.“

Ezen nagy izgatottságot keltő bünpörben összesen 35 tanu hallgattatott ki. Ezeket az engesztelhetlen Gellért Gáspár uram nevezte meg. Ő egyuttal azt a kérelmet is előterjesztette a nemes tanács előtt, hogy Anna közérdekből nagyobb biztonság okáért láncsal, hárskötelekkel s egyéb erősegekkel kötöztessék meg. De ezen kérelme nem lett teljesítve.

XXII.

Az ítélet.

Vége hosszas hivatalos eljárás után a nemes tanács összeült, hogy az ügy végbefejezéséül az ítéletet meghozza.

Valóban nehéz feladat előtt állott.

Az ügy minden tekintetben erősen élére volt állítva.

Az öreg Fekete Mózes uram ifjui erélylyel gyorsította a hosszura nyuló tárgyalás menetét. Külön-külön capacitálta a senátor urakat, szóval mindent elkövetett a bűnpörnek Annára nézve kedvező végződésére.

Aggódó töprengéssel foglalának helyet senátor uraimék. Meg is vala szívökbén a szerencsétlen vádlott iránt a lágy engedékenység. De ott vigyorgott a háttérben a sötét arcu, kérlelhetlen nagy hatalom fagyasztó hidegségével, ami a világtörténelem tanúsága szerint elpusztítja a szívet, legyilkolja az észet s végül ráadásul felfalja önmagát.

Ez a rémes nagy hatalom: a nép!

S a türelmetlenkedő, száz fejű, ezer karu legyőzhetetlen tömeg már fel volt dühösítve s meg volt félemlítve. Minden veszélytől való megszabadulását azon babonás hitben találta, ha Ördöngös Anna, a közveszélyes boszorkány máglyán kivégeztetik.

A tanácskozás hosszantartó és igen élénk volt.

A nézetek külön váltak s négy részre oszoltak.

Notárius ur ugyancsak percegtette hegyesre élezett ludpennáját, amíg végül főhadnagy uram kimondotta az ítéletet:

„Deliberátum. Tetszett a nemes Tanács legnagyobbik részének határozni: Egy tanu a maga nyelvére nyilvánosan és világosan vallja Szathmári Istvánné Belényesi Anna boszorkányságát, azt állitva, hogy azon munkán jelen volt, midőn azon tanut a gonosz lelkek éjszakának idején kinzották. Azonban a nemes magistrátus világos és elégséges tanukkal a boszorkányság jeleit comprobálta. Azért azon egy tanu és erős sump-tiók alól vádlott mentse magát, ha még mentheti, s akkor a magistrátus keresete alól absolvealtassék — ha pedig vádlott nem mentheti magát, akkor torturára vonattatván, mások példájára égettessék meg hóhér által.“

*

(Régebben a nyomozó eljárásnál a bizonyítás során az ugynevezett purgatis — tisztító eskü intézménye jött szokásba. Ez abból állott, hogy ha a bizonyítást nem is lehetett eszközölni, és mégis minamellet alapos volt a gyanu, megkivántatott, hogy a vádlott eskü által tisztítva, mentse magát. A tisztító eskü érvényéhez 7 segédesküvő (coadiutores) kellett. Ha nem sikerült a vádlottnak a megkivántató 7 segédesküvőt előállítani s ártatlanságát igazolni, akkor elmarasztaltatott.

A jelen esetben alapos gyanu fenforgását látván a tanács, Annát kötelezte 7 segédesküvő előállítására, kik bizonyítják, hogy nem boszorkány. Az ítélet szerint ha ez nem sikerül, akkor az akkori idők szokásához képest máglyán megégetés lesz a büntetése. Szokás volt a kisebbségben lévő bírák nézetét is feljegyezni.

Érdekességénél fogva szükségét látjuk a közlésre.)

Az ítélet többi része így hangzik:

Az utána való résznek eképen tetszett határozni. A magistratus vádlottnak sugását, bugását, varázslását, boszorkányságát bőven megbizonyította, tudniillik, hogy több gonosz lelkekkel együtt éjszakának idején ott volt egy keresztyén ember gyötörtetésén, a magistratus megbizonyította azt is, hogy minden varázslás, s ördögi mesterséggel kigondolt munkáit Törökországban a tálostól tanulta, azért hóhér hozattatván, torturára vontassék, hogy complicex társait vallja meg, s azon sze-

mélyeket specificálja, akik megvesztették, annak utánna mint efféle személy égettessék meg.

A következő 3-ik parsnak tetszett határozni: A magistratus egy tanuval compróbálta Szatmári Istvánné boszorkányságát. Azért egy tanura halálra nem sentenciáztatik, hanem arra rendelt személyek által jól megexaminálván, tudományát hol vette és honnan tudja a csillagokból nézését — in perpetuum prescribáltassék, és ahol mesterségét tanulta, oda igazítottassék és küldessék.

Az utolsó 4-ik résznek tetszett határozni: A magistratus mindannyi próbája után a vádlott vetessék vízre, ha le nem ül, torturára vonattassék, ha pedig leül a vízben, inperpetuum proscribáltassuk a tanuk fassioira.

(A bírák egy része a még mindig szokásos Isten ítéletét kívánta volna alkalmazni az ugynevezett vízpróba által. Abból állott, hogy miután a bíróság egyéb bizonyíték híján nem tudta az igazságot kideríteni, Istent hívta fel, hogy csodát tegyen a vádlott ártatlansága bebizonyítására. A vízpróbánál a vádlott kezét s lábát összekötve dobták a vízbe. Jelen esetben, ha le nem ül a vízben, bűnösnek ítéltetett volna, s kinzópadra kerül, ha pedig elmerült volna, akkor ártatlan a boszorkányság vádjától, azonban a már kihallgatott tanuk vallo-mása alapján mint gyanus személy örökre kitiltatott volna a városból.)

*

A szép vádlottban meghült a vér, s meglepetésében a földre rogyott, midőn a kedvezőtlen, továbbra is szabadságától megfosztó határozatot hallotta.

Védő prokatora Fodor uram az ítéletet mint igazságtalant ad sedem competentem septem oppidorum Hajdonicalium (a kerületi gyűléshez) is meg fellebbezte.

XXIII.

A nyomozat.

A közbiztonsági, s általán a rendőri teendőket régebben az „armás“ teljesítette. Ez elnevezés Szoboszló katonai szervezetéből maradt fent, innen a városnak decuriakra — tizedekre — felosztása, valamint a legelső tisztviselőjének „hadnagy“ neve.

Minden tizedben egy armás volt.

Az armási tisztség nem járt fizetéssel. Az közteher számbamenő szolgálat volt.

Az 1700. évben a tanács által határozottatott: „ha valaki egész háztelekkel bir, mindennemű appertinentiaival, ugymint szántóföldeivel, kaszálóival, tartozik a tizedességet és armásságot egész esztendeig elhordozni.

Ebben az időben Tállyai Zachariásra került a sor hat armás közül, aki a rabok feletti őrizetet gyakorolta. Tállyai Zakariás az armásságra egész rátermett ember volt. Széles, erős nagy válla, tekintélyes külseje, megfélemlítő hangja erre az állásra predestinálták. Hozzájárult ezekhez egyéb jó tulajdonsága: minden dolgában tanusított rend és következetesség. Így reggel csak is pálinkát ivott, míg délután kiválóan csak bort fogyasztott. Ember emlékezet óta soha nem történt meg, hogy ezen bevett rend ellen valaha vétett volna. S azen kétféle szeszes ital egymásutáni sorjában annyira következetes volt, hogy a másnapra benyuló éji mulatozásai alkalmával a bort csakis éji 12 óra letelte után cserélte fel pálinkával, szigoruan tartván magát azon csillagászati felfogáshoz, hogy az éji 12 óra után már a pálinkás időszakba átnyuló reggel érkezett el.

Történt, hogy egy izben egy jó barátjánál poharazás közt vigán töltötte az időt. Csak este 11 óra tájban ment a városházához.

Az utcán vette észre, hogy feje szokatlan nehéz, lábai alig képesek egyenes irányban menni.

Alig hogy bejutott a városháza kapuján, teljes erejével kitört a vihar.

Valóságos Istenitélet következett el.

Az armásnak első dolga volt Anna tömlöcét megvizsgálni.

Rémes jelenetnek volt a tanuja. Elszörnyedve látta, hogy a tömlőben Annának a feje levált a törzsétől, s egy villámfénysugáruton közeledik felé.

Halálos félelem közt tántorgott szobájába, ahol ágyára rogyott.

A felhevült káprázat szemfényvesztő elevenséggel üzte vele tovább pokoli játékát.

Anna tovább üldözte. A szobájában vakító világitásban megjelent előtte, s fejét levéve hozzá gördítette. Az iszonyattól csepegett róla az izzadság, felsőbb ígézet kényszerítő hatása alatt szintén lekapta a fejét, s a pokoli asszonyhoz gördítette.

Igy dobálóztak saját fejeikkel.

Ennek a tulvilági rémlátásnak Arki István strázsamester vetett véget, aki felköltötte:

— Tállyai armás! Baj van! jöjjön azonnal!...

A mámorából fellármázott ember hosszú erőlködés után megszólalt, a fejét tapogatva:

— Nem lehet!... A fejem hiányzik, azt kell előbb a nyakamra tenni.

— Micsoda?... Ébredjen!... Megszökött a tömlőcből Anna!...

Az armás kétkedve rázta bozontos nagy fejét:

— Jelentem alássan!... Az nem lehet, mert a tömlőc kulcsa itt van.

A strázsamester a kardját dühösen a földhöz csapta:

— Menjünk, tartsuk meg a hivatalos examinációt!

Erre ijedtében az armás is kijózanodott.

Menet közben hozzájuk csatlakozott Gyöngyösi Ferencz a tolmács, aki épen akkor jött haza hivatalos küldetéséből, s aki arról volt nevezetes, hogy bátorságával módfelett kérkedett.

Anna tömlőce elé értek hivatalos komolysággal, a minek aajtáját nyitva találták.

Sötétség fogta őket körül, a képzelet rémes alakokat rajzolt eléjük.

A strázsamester elérkezettnek vélte az időt, hogy a tolmács bátorságát kipróbálja :

— Legalkalmasabb volna, — szólt a tolmácshoz — ha Gyöngyösi uram menne be először a tömlőcbe, s mint hites tolmács, több féle nyelven, különösen diákul komolyan felhivná következmények terhe alatt Belényesi Anna personát, hogy a hivatalos examinációra jelenjen meg!

A tolmács a fejét rázta, amiből sejteni lehetett, hogy nincs kedve szellem idézésre.

Erre a strázsamester ünnepélyesen kirántotta a kardját :

— Utánam! — vezényelte harsányan, s mint valamely győzelmes hódító, büszkén haladt előre.

Alig lépett kettőt, az ott terpeszkedő rozoga székbe belebotlott, s a földhöz vágódott, s amint ijedtében ide-oda hadonázott, az ágypokrócot magára rántotta.

A durva, bolyhos pokróc a fejére csavaródott, s minél jobban iparkodott ez ismeretlen, félelmes ellenségtől megszabadulni, annál erősebb hurkot képezett a nyaka körül.

A strázsamester ur végnapját érezte bekövetkezni, szentül meg lévén győződve, hogy Belzebub az összes boszorkánnyal reá rohant, s megakarják őt fojtani.

Hörgő hangon, kétségbeesetten kiáltott :

— Segítség! . . Jaj! . . Megfojtanak! . . Segítség! . .

A kint maradt két férfi várakozó állásba helyezkedett. Kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy a halálos veszedelembé került strázsamesteren segítsenek.

Az első vészkiáltást azonnal felhasználták, hogy hanyatt-homlok biztosabb helyekre rohanjanak.

Vész idején az okos ember legcélirányosabbnak tartja, ha a saját bőrét a legjobban félti.

Különösen Gyöngyösi uram mutatott ebben genialis találékonyságot.

Teljesen megfélejtkezve hirhedt bátorságáról, — hangtalanul sietett hihetlen gyorsasággal az istálló melletti színbe, s bámulatos ügyességgel fészkelte magát egyik szűk kis zugolyba.

Az armás minden fortélyosság nélküli ember volt.

— Végünk van! . . . segítség! . . . orditozott, s közbe, mint egy jól nevelt cirkuszló körbe szaladgált.

Mikor a harmadik vitézi futamodási fordulatot elégezte — minden fordulat végén az egyes lélekzetvétele közben őszintén elkiáltva magát: Jaj! — beleütődött a nagy lármára elősiető ősz Kovács András másod strázsamesterbe, a kinek nagy nehezen sikerült megállítani a bőszült futó embert.

— Mi a baj? . . Miért kell itt körbe szaladgálni?

Az armás ekkor kezdett felocsudni:

— Jaj! . . Jelentem alássan, most tartjuk a hivatalos examinációt! . . .

Az armással könnyebben lehetett végezni, azonban Gyöngyösi a tolmács oly erősen befészkelte magát a sötét zugolyba, hogy azt semmi áron nem akarta elhagyni.

Ősz Kovács strázsamester uram komoly alkudozásokra fogta a dolgot. Végül a tolmács hajlandónak mutatkozott kibujni rejtekéből, ha az összes európai kormányok nemzetközi concordatummal biztosítják az ő sértetlenségéről, — határozottan meg lévén győződve

arról, hogy nemcsak ezen országbeli, hanem az összes európai boszorkányok összeszövetkeztek arra, hogy őket megrontsák s kivégezzék.

Ősz Kovács strázsamester szintén jártas-költes ember volt, s nagy diplomatai érzékéről tett tanubizonyságot, hogy erős ígéretet tett arra, miszerint Csánády Sámuel uram a hét hajduváros kerületi főkapitánya útján felterjesztést tétet a nemzetközi szerződés megkötésére.

A tolmács az ünnepélyes ígéretre nagy nehezen kibujt a szűk odujából.

Cselekménye csak ekkor keltett általános csudálozást, amidőn önkénytelenül is összehasonlítást nyertek a pocakos termete és a szűk buvhely.

Arki strázsamester uramat is kimenekítették a belecsavargódzott pokrócából, s így végül mindannyian összeverődtek, hogy az examinációt tovább folytassák. A feladat nagyon nehéz volt, mert a tanuk képtelen dolgokat beszéltek össze-vissza.

Végül egész hivatalosan constatáltatott, hogy Anna valóban megszökött a tömlőcből, — ugyszintén az is, hogy nem tudható ki, hogy hova s miképen szökött meg?

XXIV.

Viciste Galilei!

Másnap reggel futott széjjel a városban az a hír, hogy Ördöngös Anna a zivataros időt felhasználva, a tömlőcből megszökött.

Voltak, akik meg voltak győződve arról, hogy csakis ördögi praktikával tudhatott kiszabadulni erős fogságából. Még olyanok sem hiányoztak, akik azt állították, hogy látták, amikor ama rettenetes zivatarban sötét felhőn ülve szállott felfele.

Annyi bizonyos, hogy kézrekeríteni nem lehetett. Teljesen nyoma veszett.

A szálló hír akkor öltött érdekesebb alakot, amikor arról kezdtek sugdosni, hogy Anna nem magában hagyta el Szoboszlót.

Fekete Samu a rendes kerékvágásból ki volt zökentve. A különben nyugodt ember izgatott hangon ujságolta a mit sem sejtő öreg Mózes urnak:

— Annát szeretője szabadította ki a tömlőcből abban az istenkisértő időben, mikor a pokol kapui szórták a villámot és menykövet. Együtt szöktek meg.

— De hát ki szöktette meg? Ki volt a kedvese?

— És nem vette észre apám, hogy már régebben forró szempillantásokat váltottak egymással . . . ki lehetne más, mint Bálint . . . vele együtt tűntek el a mezőről a Csinos, meg a Villám lovak is . . .

Az öreg Mózes ur meglepetésében felhökent, majd meg tántorodott. Ugy tetszett, mintha egy láthatatlan rém orvtámadása suhintotta volna meg, ami ellen

nincs módjában védekezni. Mikor magához tért meglespetéséből, felkiáltott:

— Te vagy az oka Samu, saját fiadra jobban kellett volna vigyázni! — kifakadása igazságtalanságát enyhíteni akarva, folytatta:

— Arra a derék fiura, az én kedves Bálint unokámra! . . .

Samut a fájdalom nagyon lesujtotta, összeszorított ajkán tompán szűrődött át válasza, mely mint a bosszuálló Nemesis hangja zugott:

— Az apák bűneit a fiakban bünteti meg az Isten! . .

Hosszu, megdöbbenő csend következett, amely nyomasztó ólomsúlyként nehezedett a lelkekre. Békót rakott az izzó gondolatokra, amelyek az agyat szétpattantással fenyegették. Az ilyen csend beszédesebb s nyugtalanítóbb a legfékvesztettebb indulat-kitörésnél.

Samu melléből fuldokló sóhaj szállott fel, majd a gyötrődés fájdalma megszólaltatta, a mibe az irtózat és düh is belevegyültek:

— Ez az asszony valóságos ördög, szivtelen önző teremtés, kinek nyomában a sötét halál, a vész és átkozat jár

Az öreg Mózes ur végig pillantott a Kösély folyó nádasán. Lágy hullámozásán meleg simogatással táncolt a színes napsugár. Sejtelmes zsisbongás vegyült a légbe. A természet egybehangzó muzsikája szólalt meg. Amerre a szem ellátott, ég és föld, szerelmet lehelt. Megrészegető vágy mámora szállongott fent a tiszta kékségben, hasonlóan a csapongó madárhoz.

— Tévedésben vagy! — szólalt meg Mózes ur ellágyult merengő hangon — Anna igazi angyal, kinek közelében a szeretet viruló élete fakad. Mindnyáján önző egyoldalúsággal ítéltek el.

— Eh! Nincs mentség a számára! Csalódtunk benne . . .

— Tévedsz! A csalódás két élű önző fegyver, amely az igazság ürügye alatt a legnagyobb igazságtalanságra vetemedik. Ő csalódott bennünk, mert szíve tiszta szeretetével kívánt körülvenni. Ő az igazi örök nőt ábrázolja, aki hősi küzdelmének áldozata . . .

Samu elkeseredetten rázta fejét, s sötéten nézett Mózes urra, ki tovább folytatta:

— Annak a szép asszonynak mindent meg tudok bocsátani. . . . Hanem Bálint unokám a lovagi parolát megsértette. Regula ellenesen járt el. Közmegállapodás szerint Annát a rátartós asszonyok közé soroltuk, s így nekem jutott osztályrészül És mégis ő rabolta el

Samu kesernyésen jegyezte meg:

— Ugy látszik, a szerelem nem ismer lovagi parolát

*

Másnap reggel váratlan meglepetés érte Samut.

Az öreg Mózes ur annyira megrendült, hogy a rövid éj teljesen megöregítette. A lelki gyötrelém kétségtelen jelekkel volt írva arcára. Azon mély, hosszú barázda képződött, szemei kimerült bágyadságot tűkrözték vissza.

Résztvételtjes agodalom fogta el Samut.

E pillanatban zengett át a templom Istentiszteletre hívogató harangja meleg lágysággal.

Mózes urat prófétai ihlettség fogta el, s ünnepélyesen szólalt meg:

— Vicisti Galilei! Vicisti. . . . Megmagyarázhatlan érzés tölti be szívemet. Századok suhannak szellem-szárnyaikkal előttem. A multnak ragyogó dicsőséges csataképei megelevenedve folynak át a jövő csendes mérhetlenébe. És ime fájó tépelődéssel kinoz a mult, hogy készületlenségben talált a jövő Ugy tetszik, mintha végörám közelednék, s a leszámolás ítélete előtt állanék. Az agódó elégedetlenség sötét örvénye elnyeléssel fenyeget . . .

Samu szemében könnyek csillogtak, s lesújtva sóhajtott a :

— Egyetlen fiamat vesztettem el . . . örökre . . .

— Samu fiam — válaszolt az öreg megtörten — fájdalmad az enyémhez össze sem hasonlítható. Te csak fiadat vesztetted el . . . Makacs kitartással ragaszkodtam az eszményi küzdelem megvalósításához, melynek kiemelkedő napja felséges Rákóczy fejedelem volt. Összes vágyaim Bálint unokámban volt megtestesítve. Arra tanítottam, hogy Rákóczy harci riadójára mindenkoron készen álljon. Az legyen élete, halála, boldogsága. Midőn meghallja, szeretője mézédés ajkát taszítsa el magától, s rohanjon a harcba . . . Én Bálint unokámban nem csak unokámat vesztettem el, hanem vele együtt minden szépet s magasztosat, a miért a földön élni érdemes . . . Mindent elvesztettem . . . vicisti ! . . .

A kard, az ősi hatalmas kard átalakul ekevassá . . . Hallod a harang hangját. Tegnap óta folytonos zsongás dübörög agyamban, mintha szét akarná feszíteni koponyámat. Benne volt abban harci kiáltás, robogó ménék dobogása, halálhörgés, csatakürt . . .

. . . . S most a harang varázsszava egyszerre meggyógyított. A fejem észvesztő nyomása megszűnt. Egy más, édeni, megtisztult, csendes világ tárul fel előttem . . . Ugy tetszik, mintha a harang méla hangja mind mind több, több szoboszlói lakost hívna haza. Látom, hogy a messze idegenből letelepülve megsokasodnak. Leteszik az öldöklő kardot . . . Letelepülnek az Isten dicsőségére emelt templom közelében, hogy eme legnagyobb erősségökben, hitökben boldogságukat feltalálják. . . .

Samu csodás érzéssel hallgatta atyját, a ki a visio káprázata alatt jós-szavakkal beszélt Szoboszlónak, a a hajduságnak jövő boldogulásáról . . . S midőn szemei a rohamosan megöregedett atyjának lemondást és

szeretetet sugárzó szemeivel találkoztak, könnyeit nem tudta elfolytani.

A két férfi, atya és fiu szeretetteljes gyöngédséggel ölelték meg egymást. A közös fájdalom érzésétől zokogásba fuladtak. Nem szégyelték egymás előtt gyöngeségüket, hisz ez volt a legnagyobb erősségök, a szeretet, a mi könnyekre fakasztotta őket.

Együtt mentek az Isten házába.

A hívők igazi részvétellel tekintettek a fájdalomtól megtört Mózes urra, a ki közszeretet tárgya volt. S a a buzgó felemelő közös fohász mintha a szívek sajgó sebére enyhítő balzsamot csepegtetett volna . . .

XXV.

Felső foku ítélet.

Csanády Sámuel kerületi főkapitány ur tudomást szereztén arról, hogy a lakosság nyugalma ezen boszorkány ügy gyors elintézését igényli, intézkedett az iránt, hogy 8 nappal később a kerületi közgyűlés másodfokulag határozzon benne.

Ez ítéletet nem lehetett a szép vádlott asszony előtt kihirdetni, mert már akkorra a tömlöcéből Fekete Bálint segélyével megszökött.

Ezen kerületi közgyűlési határozat, a mi dicséretre méltó körülményekről és józan felfogásról tanuskodik, a levéltári adatok szerint szórul-szóra így hangzik :

„Vádlott beismerése szerint az Isten s ország törvényei s a természet ellen elkövetett nyilvánvaló varázslása, bűbájossága és ördögi mesterségekkel való cimborálása világosan constatatván, azért a nemes Hét Hajdu városok határaitól kiűzettségé. Előbbeni mesterségét itt gyakorolni ne merészelje, máskülönben az affélékben comperiáltván, ezen előbbi törvények szerint sententiáztassék és exequáltassék“.

XXVI.

Anna és Bálint.

Hogy Ördögös Annát, a szép asszonyt hova ragadta magával Fekete Bálint, teljes bizonyossággal soha sem lehetett megtudni. Némelyek szerint Erdélybe egy kis falucskába vonultak el, ahol egyedül boldogságuknak éltek a világtól elzárkózva. Mások szerint a velencések csapatjába állottak be, hogy a törökök ellen harcoljanak. S ott hullottak el mindketten a csatában.

Mózes és fia Samu soha sem említették, hogy Bálinttól tudósítást kaptak volna.

De egyébként is Bálint az által, hogy a tömlőcből Annát megszöktette, itthon a saját helyzetét lehetetlenné tette.

A babonás lakosok abban nyugodtak meg, hogy Ördögös Anna a pokolba, Belzebub földalatti országába vitte a hatalmába kerített Bálintot, kit mint jámbor ifjút eme gyászos sorsa miatt erősen megsajnáltak.

Mózes ur eme szökés után pár hó múlva elhalálozott. Temetésén a lakosság legnagyobb része jelen volt.

S amitől Mózes ur remegett, beteljesült. A nemes nemzetes Halasi Fekete nemzetesség eme ága magtalanul kihalt.

XXVII.

Létezik-e Ördögös asszony.

Ezen két százados történet óta Szoboszlón minden szép asszonyt — aki a férfiakat hatalmába tudja hódítani — Ördögös névvel szokták kitüntetni.

Az ördögös asszony címezés még mindig divatban van, jeléül, hogy szép asszonyok — kik a hódítás varázslatos mesterségbez értenek — Szoboszlón nagyon nagy számmal vannak.

A tiszta jövedelem a hajduszoboszlói
városi dalegyletét illeti.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1972 SEP 13

